

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УГОРЩИНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

САНІ С БІАНКА АРПАДІВНА

**«ЮРИДИЧНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН У
КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ»**

291 – «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня
магістра

Науковий керівник:
Асланов Стеллас Антипович
професор

Ужгород 2023

Реєстрація № 1
(номер)

« 22 » грудня 20 23 р. Байда Байда Е. В.
(підпис лаборанта кафедри) (прізвище, ініціали)

Дипломна робота допущена до захисту

Завідувач кафедри

Зубанич Л. Л. Зубанич
(підпис) (ініціали, прізвище)

к. і. н., доцент кафедри
(науковий ступінь, вчене звання)

« 23 » грудня 20 23 р.

Рецензент
(підпис)

Зубанич Л. Л. Зубанич
(підпис) (прізвище, ініціали)

к. і. н., доцент кафедри
(науковий ступінь, вчене звання)

UKRAJNA OKTATÁSI ÉSTUDOMÁNYÜGYI MINISZTERIUMA
UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM
UKRÁN-MAGYAR OKTATÁSI TUDOMÁNYOS INTÉZET
MAGYAR TÖRTÉNELEM ÉS EURÓPAI INTEGRÁCIÓS TANSZÉK

SZANYI SZ. BIANKA

**A NEMZETI KISEBBSÉGEK JOGI GARANCIÁI KÖZÉP-KELET-
EURÓPA ORSZÁGAIBAN NAPJAINKBAN**

291 – „Nemzetközi kapcsolatok, társadalmi kommunikáció és regionális
tanulmányok”

Magiszteri diplomamunka

Tudományos vezető:

Aszlanov Sztellasz professzor

Ungvár – 2023

TARTALOM

Bevezetés	5
I.Fejezet. Nemzeti kisebbségek fogalma és jogi védelme	9
1.1 A nemzeti kisebbség fogalmának meghatározása	9
1.2 A nemzeti kisebbségi jogok nemzetközi és regionális szabályozása és védelme	15
1.3 Közép-Kelet-Európa országainak nemzetiségei	22
II.Fejezet. A nemzeti kisebbségek jogai Közép-Kelet-Európa országaiban	26
2.1 Jogi garanciák a Cseh Köztársaságban	27
2.2 A nemzeti kisebbségek helyzete a Szlovák Köztársaságban	31
2.3 Magyarország jogszabályozása	37
2.4 Jogok a Lengyel Köztársaságban	42
2.5 A nemzeti kisebbségeket megillető jogok Romániában	46
2.6 A háborús menekültek eloszlása Közép-Kelet-Európában	50
III.Fejezet. Nemzeti kisebbségi szervezetek Közép-Kelet-Európában	54
3.1 A Cseh Köztársaság és a Lengyel Köztársaság	54
3.2 Magyarország és a Szlovák Köztársaság	58
3.3 Románia	64
3.4 Kárpátaljai szervezetek tevékenysége	67
Következtetések	73
Forrás- és irodalomjegyzék	77
Függelékek	90

BEVEZETÉS

A kisebbségek lehetnek mind nemzeti, kulturális, etnikai, vallási és nyelvi kisebbségek, amelyek kisebbségi státuszát a nemzeti jogszabályok vagy nemzetközileg kötelező érvényű nyilatkozatok elismerték.

A nemzeti kisebbségek kérdése és általában véve a kisebbségi jogok tiszteletben tartása nemzetközi és európai szinten is kényes téma. A nemzeti kisebbségek problematikája számos olyan megfontolást és háttértényezőt foglal magában, amelyeket minden, az előbbihez kapcsolódó kérdés elemzésekor figyelembe kell venni. Az államok eltérő megközelítést követnek a nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos politikájukban, és eltérő nézetek figyelhetők meg az egyének és a kisebbségi szakértők szintjén is.

A szereplők nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos attitűdjétől függetlenül általánosságban elmondható, hogy a kisebbségi jogok védelme kulcsfontosságú. Ez elsősorban az előbbieket viszonylag nagy számának tudható be: az Európai Unióban például minden hetedik európai ember egy kisebbséghez tartozik, vagy beszél valamely regionális vagy kisebbségi nyelvet; és az Európai Unió hivatalos nyelvein kívül több mint 60 regionális és kisebbségi nyelv létezik Európában, amelyeket 40 millió ember beszél.

Másodszor, bármilyen kisebbség a társadalom legsebezhetőbb csoportjai közé tartozik, valamint gyakran hátrányos helyzetben vannak a többségtől eltérő jellemzőik miatt. Noha a nemzeti kisebbségi csoportokhoz tartozó egyéneknek – akár csak minden más személynek – joguk van emberi jogaik tiszteletben tartásához, jelenleg is folyik a vita arról, hogy az emberi jogi elveket milyen mértékben lehet hatékonyan „lefordítani” a kisebbségek speciális szükségleteinek fedezésére.

Azt is meg kell jegyezni, hogy a nemzeti kisebbségek alapvető emberi jogainak biztosítása nem jelenti egyértelműen azt, hogy ezek a csoportok a többséghez hasonló helyzetbe kerülnek. Az egyenlőség és a diszkrimináció tilalma általános elveinek tiszteletben tartása ellenére a nemzeti kisebbségek gyakran nem tudják „elérni” a társadalomban ugyanazt a jogszintet, mint a többség tagjai. Ezért a kisebbségek helyzetét és jogait más oldalról kell megközelíteni. Annak érdekében,

hogy a nemzeti kisebbségek jogai és helyzete a lehető legjobban közelítsen a többségéhez, a legtöbb esetben konkrét jogokat kell biztosítani, és eltérő módszereket kell követni azokkal kapcsolatban. Ezeknek a konkrét intézkedéseknek meg kell haladniuk az általánosabb emberi jogi intézkedéseket, mert egyrészt ezek a jogok már és lényegében mindenki számára „elérhető” a társadalomban, függetlenül attól, hogy többséghez vagy kisebbséghez tartozik. Másrészt az alapvető emberi jogi keretrendszer gyakran tartalmaz olyan általános rendelkezéseket, amelyek figyelmen kívül hagyják vagy nem veszik figyelembe a nemzeti kisebbségi csoportok szükségleteit és sajátos jellemzőit.

Továbbá, a nemzeti kisebbségi jogok is szorosan kapcsolódnak az identitás kifejezéséhez, illetve az identitáshoz való joghoz, mint alapvető emberi joghoz. A többséghez hasonló helyzet elérése érdekében lehetővé kell tenni a nemzeti kisebbségek számára, többek között, hogy élvezhessék és megőrizzék saját kultúrájukat, identitásukat, nyelvüket, oktatásukat, intézményeiket, egyesületeiket. Az említett sajátos kisebbségi jogok biztosítása hiányában a nemzeti kisebbségek identitását nem lehet fenntartani, megőrizni és fejleszteni, ami hosszú távon az adott társadalomba való beilleszkedés hiányát, vagy teljes eltűnését eredményezi.

Az európai történelem is azt mutatja, hogy a nemzeti kisebbségek védelme elengedhetetlen a stabilitás, a demokratikus biztonság és a béke szempontjából ezen a kontinensen. A tolerancia és a párbeszéd légkörének megteremtése szükséges ahhoz, hogy a kulturális sokszínűség forrása és tényezője legyen az egyes társadalmak gazdagodásának és ne azok megosztottságát szorgalmazza.

Közép-Kelet-Európában a nemzeti kisebbségek szintén fontos, államalkotó tényezők. Ugyanakkor érdemes kihangsúlyozni, hogy a viharos történelmi és politikai folyamatok hatására Közép-Kelet-Európa országaiban másképp alakult a nemzeti kisebbség fogalma és az erre alapuló alkotmányos berendezkedésük. Ebből adódóan a kisebbségek vizsgálata nagyon összetett a régióban és az országok hozzáállása is eltérő ezen csoportok tagjaihoz.

Diplomamunkánk a nemzeti kisebbségi jogokat vizsgálja Közép-Kelet-Európa országaiban. A kutatásunk foglalkozik a nemzeti kisebbség fogalmának

definiálásával, amelyhez nemzetközi és regionális dokumentumok elemzése nyújt segítséget. Szintén ezeket alapul véve munkánk során megvizsgáljuk a nemzeti kisebbségi jogok univerzális és regionális védelmét. Ezek után kitérünk Közép-Kelet-Európa országaira és a nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos jogrendszerük bemutatására. Végül, de nem utolsó sorban tanulmányozzuk a nemzeti kisebbségekkel foglalkozó szervezetek munkáját e térség országaiban.

A téma **aktualitása** abban rejlik, hogy az elmúlt két évtizedben a nemzeti kisebbségek védelme soha nem látott figyelmet kapott. Az Európai Unióhoz csatlakozni kívánó országok számára is a kisebbségvédelem kulcsfontosságú kritériummá vált a csatlakozási folyamatban. Kétségtelen, hogy a nemzeti kisebbségi csoportok és tagjaik nagyon eltérő helyzetben vannak a különböző országokon belül, különböző gazdasági és társadalmi szempontok befolyásolják helyzetüket. Ugyanakkor a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása elengedhetetlen, hiszen segítik tagjaik identitásának megőrzését, valamint annak fejlesztését. E cél eléréséhez azonban a nemzeti kisebbségek jogainak megfelelő alkotmányos védelme rendkívül szükséges.

A kutatás **célja** a nemzeti kisebbségek jogi garanciáinak elemzése Közép-Kelet-Európa országaiban, a nemzeti kisebbségi jogok nemzetközi és regionális szabályozását alapul véve.

Feladataink közé tartozott a diplomamunka megírása során:

- elemezni a nemzeti kisebbség fogalmának meghatározásait
- megvizsgálni a nemzeti kisebbségi jogok nemzetközi és regionális szabályozását és védelmét
- tanulmányozni Közép-Kelet-Európa országainak nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos jogrendszerét
- bemutatni a nemzeti kisebbségekkel foglalkozó szervezeteket Közép-Kelet-Európában

A munka **kronológiai határai** napjainkban húzódnak, **földrajzi határai** Közép-Kelet-Európa.

A kutatás **forrás** bázisa nemzetközi és regionális dokumentumokat, okmányokat, törvényeket, kartákat, keretegyezményeket, nyilatkozatokat és alkotmányokat tartalmaz. Munkánk előre haladásához nagyban hozzájárult Dr. Tóth Mihály Nemzeti kisebbségek nemzetközi és ukrajnai jogvédelme [] című monográfiája, amelyben tanulmányozza a nemzeti kisebbségek fogalmát és nemzetközi-jogi védelmüket. Szintén nagy segítséget nyújtott Csányi Edina A kisebbségvédelem és egyes jogi kérdései [] című munkája, mely a nemzetközi és regionális dokumentumokat vizsgálja a nemzeti kisebbségi jogok kapcsán. Továbbá említésre méltó Драпак Михайло Система захисту прав меншин та управління різноманіттям у Словаччині [] és Герасимчук Сергій Румунія: еволюція етнополітики та її правові рамки [] című **tanulmánya**, amelyekben a szerzők a szlovák és román nemzeti kisebbségi jogszabályozást taglalják. Kutatásunk során azonban túlnyomórészt a közép-kelet-európai országok alkotmányaira [], illetve a nemzeti kisebbségek jogait szabályozó törvényekre [] támaszkodtunk, hiszen ez teszi ki munkánk fő részét. A 3. fejezetben a nemzeti kisebbségekkel foglalkozó szervezetek alapító okirataira fókuszáltunk.

Szerkezetileg munkánk tartalomból, bevezetésből, 3 fejezetből, következtetésből, forrás- és irodalomjegyzékből, valamint függelékek jegyzékéből áll. Az **I. fejezet**ben elemezzük a nemzeti kisebbségek fogalmának definícióit, valamint nemzetközi és regionális jogi védelmüket. A **II. fejezet**ben tanulmányozzuk a nemzeti kisebbségek jogait Közép-Kelet-Európában. A **III. fejezet**ben megvizsgáljuk a nemzeti kisebbségekkel foglalkozó szervezetek munkáját az említett térség országaiban.

I.FEJEZET

NEMZETI KISEBBSÉGEK FOGALMA ÉS JOGI VÉDELME

Közép-Kelet-Európában a nemzeti kisebbségek fontos, államalkotó tényezők. Ugyanakkor érdemes kihangsúlyozni, hogy a történelem viharos eseményeinek hatására Közép-Kelet-Európa országaiban másképp alakult a nemzeti kisebbség fogalma és az erre alapuló alkotmányos berendezkedésük. Vannak olyan országok, ahol az emberek élve a politikai szabadságjogokkal megalakíthatták pártjaikat, érdekvédelmi szervezeteiket, s a legtöbb esetben parlamenti képviselőkhöz jutottak. Több ország is erősíti a nemzeti összetartozást a kettős állampolgárság megadásával, de vannak olyanok is, amelyek csak az egyéni jogokat biztosítják és azokat is korlátozással.

Sajnos még mindig él a keserű valóság, hogy nincs egy egységes definíció a nemzeti kisebbségek meghatározására. Ennek hiányában nehéz a nemzetközi platformokon, mint például ENSZ és EU, egységesen fellépni a nemzeti kisebbségek jogvédelme terén.

Ennek fényében fejezetünkben megvizsgáljuk a nemzeti kisebbség fogalmának definiálását a nemzetközi jogi dokumentumok tükrében és megpróbálunk felállítani egy egységes meghatározást. Továbbá tanulmányozzuk a nemzeti kisebbségi jogok nemzetközi és regionális védelmét, majd rátérünk Közép-Kelet-Európa országainak nemzeti kisebbségi csoportjaira.

1.1 A nemzeti kisebbség fogalmának meghatározása

A nemzeti kisebbségi kérdés korunk egyik legfontosabb jelensége. Földünkön ma mintegy 2000 nemzet, nemzeti kisebbség létezik. 90%-uk sok nemzetet, nemzetiséget tömörítő államban él. A latin natio szó már a középkorban is a közös származást jelentette, de a nemzetbe csak a kiváltságosok tartoztak bele. A mai értelemben vett nemzetfogalom csak a XVIII. század végén, a XIX. század elején kezdett kialakulni. A XX. század nagy történelmi kataklizmái, napjaink folyamatai szintén kedveztek a változásoknak [53].

Mind a szakirodalom, mind a kisebbségvédelmi gyakorlat azt bizonyítja, hogy számos kísérlet ellenére napjainkban még mindig nem létezik egy egységes kisebbségfogalom, mely világszerte jogilag kötelezőként lenne használható. Ugyanez érvényes a közép-kelet-európai államokra is. Felmerül a kérdés, hogy miért fontos egyáltalán egy jogilag elismert fogalom? Azért, hogy a nemzeti kisebbségek és velük szemben az államok és a többség jogainak és kötelességeinek terjedelmét meg lehessen határozni. Akkor egyértelmű lenne, hogy az államok mely népcsoportoknak kötelesek egyes jogokat biztosítani, valamint mikor követ el az állam jogsértést. Nem lehet igazán nemzeti kisebbségi jogokról beszélni, amíg a jog „hordozója” nincs meghatározva [42].

Ezzel szembe kerül az a megállapítás, hogy az 1995. február 1-én Strasbourgban elfogadott Nemzeti kisebbségekről szóló Keretegyezmény magyarázó megjegyzésében leszögezték, hogy kifejezetten nem adnak meghatározást a nemzeti kisebbségeknek, hogy elkerüljék az Európa Tanács tagállamai közötti nézeteltéréseket [32, 56. o.]. Ez logikusnak bizonyulhat, azonban mégis konfliktusra adhat okot, hiszen nem egyértelmű kiket is illetnek meg ezek a jogok. Itt csakugyan vissza kell térnünk a fentebb említett állításokhoz. Az egyértelműség hiánya tehát már a nemzetek közötti konfliktus egyik táptalaja.

Szintén tény, hogy Közép-Kelet-Európában egy általánosan elfogadott, univerzális nemzeti kisebbségfogalom meghatározása óriási kihívás, tekintettel arra is, hogy rendkívül eltérő egyes országok nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos felfogása és az erre alapuló alkotmányos berendezkedésük. A legtöbb országban eltérő a nemzeti kisebbség fogalom a sajátos történelmi múlt és az alkotmányjogi szabályozás alapján.

Az évtizedek során azonban számos említésre méltó próbálkozás történt – mind univerzális, mind regionális szinten – az egységes kisebbség-definíció létrehozására. A továbbiakban ezeket fogjuk megvizsgálni.

A kisebbségvédelem a nemzetközi politika szintjén elsőként a Népszövetség tevékenységében jelentkezett az első világháború után. Az ebből az időből származó definíció a következőt tartalmazza: „...a kisebbségek olyan lakosai valamely

országok, országoknak, akik nemzetiségük, vagy nyelvük, vagy vallásuk tekintetében különböznek az illető állam lakosságának többségétől, tudatában vannak kisebbségi voltuknak és megvan bennük az akarat, hogy megóvják népi, nyelvi, vagy vallási sajátosságaikat” [123].

Az ENSZ Alapító okmánya 1945-ben nem foglalkozott a nemzeti kisebbségek kérdésével. 1954-ben azonban az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának a „Faji Elkülönítés és Kisebbségi Jogok Albizottsága” tevékenységének keretében definiálták a nemzeti kisebbség fogalmát, miszerint: „... a „nemzeti kisebbség” meghatározás csak a népességen belüli azon nem domináns csoportokat foglalja magában, amelyek a lakosság többi részétől jelentősen eltérő etnikai, vallási vagy nyelvi hagyományokkal vagy tulajdonságokkal bírnak, és ezeket meg kívánják őrizni” [44, 133. o.].

Az egyik legismertebb meghatározás 1979-ben jelent meg és Francesco Capotorti nevéhez fűződik: „Nemzeti kisebbség az a csoport, amely számát tekintve kisebb, mint az állam lakosságának többi része, nincs domináns helyzetben, és amelynek tagjai olyan etnikai, vallási vagy nyelvi sajátosságokkal rendelkeznek, amelyek megkülönböztetik őket a lakosság többi részeinek a sajátosságaitól, és összeköti őket a kultúrájuk, hagyományaik, vallásuk és nyelvük megőrzésére irányuló szolidaritás érzése” [16, 83. o.].

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének keretében Jules Deschenes 1985-ben kidolgozott definíciója szerint a nemzeti kisebbség állampolgárok egy csoportja, akik számbeli hátrányban és nem domináns helyzetben élnek az államban, a lakosság többi részétől eltérő etnikai, vallási vagy nyelvi sajátosságok jellemzik őket. Kölcsönös felelősségvállalást tanúsítanak egymás iránt és, olykor burkolt módon, megjelenik a túlélésre és a többséggel szembeni tényleges jogegyenlőségre irányuló kollektív akaratuk [50, 13. o.].

Talán az egyik legsikeresebb meghatározás a nemzeti kisebbség fogalma kapcsán az úgynevezett Alber-tervezethez köthető, amely a “népcsoport” kifejezést használja. Ez a következőt jelenti: „az Európai Közösség tagállamai mindazon állampolgárainak összessége, amely olyan közös etnikai, nyelvi, történelmi,

kulturális és/vagy vallási jellemvonásokkal rendelkeznek, amelyek megkülönböztetik a lakosság többi részétől; saját közös kulturális identitással bír és azt meg is kívánja őrizni, több nemzedék óta hagyományosan az állam területén lakik és az állam összlakosságán belül kisebbséget alkot” [42].

A fentebb tárgyalt négy meghatározás tartalmilag gyakorlatilag ugyanúgy értelmezi a nemzeti kisebbségfogalmat – tehát az ország területén nem domináns létszámban élő emberek csoportja, akik közös nyelvvel, kultúrával és történelmi múlttal rendelkeznek.

Külön kiemelendő a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája, amely az Európa Tanács keretei között született 1992-ben. A Karta így határozza meg a regionális vagy kisebbségi nyelvek kifejezést: *„azon nyelvek, amelyeket valamely állam adott területén az állam olyan polgárai hagyományosan használnak, akik az állam fennmaradó népességénél számszerűen kisebb csoportot alkotnak, és amelyek különböznek ezen állam hivatalos nyelvétől/nyelveitől, azonban ez nem foglalja magába sem az állam hivatalos nyelvének/nyelveinek dialektusait, sem a bevándorlók nyelveit”* [23]. Ugyan ez a dokumentum a regionális vagy kisebbségi nyelvekről szól, mégis körvonalazódik bennünk a nemzeti kisebbség definíciója, hiszen a nyelv az egyik megkülönböztető alkotóeleme a nemzeti kisebbségeknek.

Nem kevésbé fontosabb dokumentumként kell megemlítenünk az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1993-ban elfogadott 1201-es ajánlását. Az ajánlás megadja a nemzeti kisebbségek („európai”) fogalmát, melyet később számos kétoldalú szerződés is felhasznál. Ennek értelmében nemzeti kisebbség alatt az embereknek egy államon belüli olyan csoportja értendő, amelynek tagjai: ennek az államnak a területén laknak és annak állampolgárai, régi, szilárd és tartós kapcsolatot tartanak fenn ezzel az állammal, sajátos etnikai, kulturális, vallási vagy nyelvi jellegzetességekkel rendelkeznek, kellően reprezentatívak, bár számszerűleg kisebbségben vannak ezen állam egy körzetének lakossága körében, arra törekednek, hogy közösen megőrizzék azt, amiből közös identitásuk fakad, nevezetesen kultúrájukat, hagyományaikat, vallásukat vagy nyelvüket [9]. Megjegyzendő, hogy ez csak ajánlás, tehát nem kötelező jellegű a tagállamok számára.

A nemzetközi jogi dokumentumok mellett számos kutató, történész és jogtudós is törekedett arra, hogy meghatározza a nemzeti kisebbség fogalmát. A következőkben ezekről ejtünk szót.

Az ukrán történész, szociológus, etnológus Volodimir Jevtuh így határozta meg a nemzeti kisebbségek fogalmát: emberek olyan csoportja, amely a népétől külön él, nem nemzeti környezetben, mégis a népéhez kulturális, nyelvi és más nemzeti sajátosságok kötik [29, 205-206. o.].

Szintén ukrán szakember Vszevolod Micik ezt a definíciót javasolta: nemzeti kisebbség – más etnikai-nemzeti származású és számszerűen kisebb személyek csoportja, mint az államalkotó nemzet, az adott ország legálisan joghatósága alá tartozó nem domináns csoport, amely objektív jellemzőkkel különbözik a lakosság többi részétől, nevezetesen kultúra, vallás és nyelv, valamint nemzeti öntudat érzését és az önazonosítás kifejezésének vágyát mutatja [31, 50. o.].

Az 1992-es Ukrajna nemzeti kisebbségeiről szóló törvényben így határozták meg a nemzeti kisebbség fogalmát: nemzeti kisebbségek közé Ukrajna állampolgárainak olyan csoportjai tartoznak, akik nemzetiségük szerint nem ukránok, nemzeti öntudatról és közös tulajdonságokról tanúskodnak [1]. Mint látjuk az ukrán meghatározások is szorosan kötődnek a nemzetközi és regionális definíciókhoz, mivel fellelhetők bennük olyan közös vonások, mint például történelmi múlt, kultúra, nyelv, vallás stb.

A magyar kormányportál oldalán azt olvashatjuk, hogy a nemzeti kisebbség (csakúgy, mint a nemzet) fogalma a polgári fejlődés szülötte. A nemzeti kisebbség olyan nemzeti-nyelvi kulturális stb. közösség, amely az „anyanemzetnek” szerves részét képezi, mégis attól elválasztva, más állam fennhatósága alatt él [123].

A 2011. évi CLXXIX. törvény elfogadásával Magyarországon a nemzetiségekre használt fogalom is megváltozott, a jogalkotásban korábban szereplő nemzeti és etnikai kisebbség kifejezést felváltotta a nemzetiség fogalma. A törvény értelmében nemzetiségekhez tartoznak azok a Magyarország területén legalább egy évszázada honos népcsoportok, akik számszerű kisebbségben élnek, megkülönböztetett nyelvvel, kultúrával és hagyományokkal rendelkeznek, valamint

olyan összetartozás-tudatról tesznek bizonyosságot, amely az említett jellemzők megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul [51].

Szenyéri Zoltán *Etnikum, nemzet, kisebbség: az etnikai kutatások legfontosabb tudományos kategóriáinak értelmezése* című cikkében a következőket olvashatjuk: *„A nemzeti kisebbség fogalom azokra vonatkoztatható, akiket valamilyen módon a nemzettestről leválasztottak, vagy nem sikerült az anyanemzettel egyesülniük”* [53]. A magyar definíció annyiban tér el a többitől, hogy megjelenik az „anyanemzettől való elválasztás” fogalma. Erre különösen érdemes felhívni a figyelmet, mivel itt az anyanemzettől való elválasztás már nemcsak meghatározásában fontos, hanem azért is, mert anyaországához köti a nemzeti kisebbségeket, ezen kívül utal a történelmi múltra is, hogy egy nemzethez, országhoz tartoztak.

A cseh törvényhozás a nemzetiségi kisebbség kifejezést használja a nemzeti kisebbségekre. Így a következőképpen definiálják a nemzetiségi kisebbség fogalmát: *„A nemzetiségi kisebbség a jelenlegi Cseh Köztársaság állampolgárainak az ország területén élő olyan közössége, amely a többi állampolgártól rendszerint a közös etnikai származás, nyelv, kultúra és a hagyományok tekintetében különbözik, számbeli kisebbséget alkot, ugyanakkor kinyilvánítja azt a szándékot, hogy őt nemzetiségi kisebbségnek tekintsék, mégpedig azzal a céllal, hogy közösen törekedjen megőrizni és fejleszteni saját önazonosságát, nyelvét és kultúráját, valamint ezzel egy időben szeretné kifejezni és megvédeni a történelmileg kialakult közösségét”* [48].

Szlovákiában az Alkotmány 34. cikkelye foglalkozik a „nemzetiségi kisebbségekhez vagy etnikai csoportokhoz tartozó” egyénekkkel. Az alkotmány nem ad pontos definíciót arról, hogy kik is tartoznak ide, még arra sem tér ki, mi a különbség a nemzetiségi kisebbség és az etnikai csoport között. A szakirodalom hangsúlyozza, hogy a megkülönböztetés nem hordoz semmiféle értékelési vagy kategorizáló szempontot, és nem következik belőle az sem, hogy az egyik vagy másik csoporthoz tartozók jogait más és más módon kezelje a törvényhozás [132].

Lengyelország a nehezebb utat választott, mert külön vette a nemzeti és az etnikai kisebbség meghatározását. Nemzeti kisebbségnek a törvény értelmében azok a lengyel állampolgárok tekinthetők, akik a következő feltételeknek felelnek meg: 1) számszerűleg kisebbséget alkotnak a Lengyel Köztársaság lakosságához képest; 2) nyelv, kultúra vagy hagyományok tekintetében különböznek a többi lakostól; 3) törekszenek nyelvük, kultúrájuk vagy hagyományaik megőrzésére; 4) rendelkeznek saját, történelmileg kialakult nemzeti közösségtudattal, amelyet törekszenek kifejezni és megvédeni; 5) ősük legalább száz éve a Lengyel Köztársaság területén éltek; 6) azonosulnak egy olyan nemzettel, amelynek saját állama van. Az etnikai kisebbségnek hasonló kritériumoknak kell megfelelnie [48].

A román szakirodalom általában az ENSZ keretén belül Francesco Capotorti által 1977-ben kidolgozott definícióját veszi alapul, mely szerint a kisebbség olyan csoport, amely az állam többi népességéhez viszonyítva számszerű kisebbségben van, és nincs domináns helyzetben, tagjai – bár ugyanazon állam polgárai – a többségtől nyelvük, etnikai hovatartozásuk vagy vallásuk révén különböznek; a csoport saját kultúrája, hagyományai, nyelve és vallása megőrzésére és ápolására irányuló szolidaritásérzéssel rendelkezik, még ha burkolt formában is [47].

Tanulmányozva a fent említett számos meghatározást arra a következtetésre jutunk, hogy mindegyik definícióban van valami közös. Ezek alapján azt a meghatározást kapjuk, hogy a nemzeti kisebbség – emberek olyan csoportja, amely számbeli hátrányban van a domináns államalkotó nemzettel szemben, közös történelemmel, nyelvvel, vallással, kultúrával, hagyományokkal rendelkezik, valamint ezeket meg kívánja őrizni.

1.2 A nemzeti kisebbségi jogok nemzetközi és regionális szabályozása és védelme

Miután az előző alfejezetben megvizsgáltuk a nemzeti kisebbségek definiálásának kérdést, rátérhetünk a nemzeti kisebbségi jogfejlődésre, tanulmányozva annak alakulását a történelem során.

A nemzeti kisebbségek védelme egyfelől egy adott csoport védelmét szolgálja, másfelől azokat az egyéneket védi, akik az adott csoporthoz tartoznak. A nemzeti kisebbségi jogok nemzetközi szabályozásának, illetve védelmének történetében az első a Népszövetség keretében az első világháborút követően létrehozott szerződéses kisebbségvédelmi rendszer volt. A szerződések az egyes államok számára – vagyis nem általános jelleggel – állapítottak meg kötelezettségeket, a nemzeti kisebbségeknek a többséggel azonos jogállást, valamint az oktatás és a nyelvhasználat területén speciális jogokat biztosítottak. A második világháború után a kisebbségvédelem háttérbe szorult, az ekkor uralkodó álláspont az volt, hogy az általános emberi jogok diszkriminációmentes biztosítása egyúttal a nemzeti kisebbséghez tartozó személyek jogvédelmét is garantálja [45].

E felfogásnak megfelelően az Egyesült Nemzetek Szervezetének Alapokmánya nem tartalmaz külön a nemzeti kisebbségeket védő rendelkezéseket. Ennek az a fő oka, hogy a kisebbségvédelem az ENSZ létrejötte előtt nem volt univerzálisan létező, nemzetközi jogi intézmény. Ennek ellenére a Karta védi a nemzeti kisebbségeket is, hiszen az ENSZ célja mindenekelőtt a nemzetközi béke és biztonság, és az emberi jogok védelme, „mindenki számára, faji, nemi, nyelvi vagy vallási különbözőségeire tekintet nélkül...” [42].

Az 1948. december 10-én elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata sem említi a kisebbségi kérdést. A nyilatkozatban felsorolt jogok a következők: jog az élethez, a szabadsághoz, a személyi sérthetetlenséghez; a jogalanyisághoz, a törvény előtti egyenlőséghez; a szabad helyváltoztatáshoz és a lakóhely megválasztásának szabadságához; más országban való menedékjoghhoz; gondolati, lelkiismereti, vallási szabadsághoz; saját meggyőződés kinyilvánításának szabadságához; békés gyülekezés és társulás szabadságához; országának irányításában való részvételhez; szociális biztosításhoz, munkához és annak szabad megválasztásához, igazságos és kielégítő bérezéshez; szakszervezet alapításához és tagsághoz; pihenéshez; megfelelő életszínvonalhoz; képzéshez; a társadalom kulturális életében való részvételhez. A szöveg általános, egyes csoportok érdekeit kifejező jogokra nem tér ki [123]. Természetesen az Emberi Jogok Egyetemes

Nyilatkozata alkalmazható a nemzeti kisebbségi kérdésre is, ha az érdekeltek úgy akarják, de a kisebbség kifejezést nem használja.

Azokban az időkben az alapító államok elegendőnek tartották a kisebbségvédelem számára is az emberi jogok általános védelmét és az emberek egyenjogúságának, az egyenlő elbánásnak garantálását. Ez azonban hiba volt, mert az egyenlő elbánás inkább az asszimilációt segíti és nincs tekintettel a nemzeti kisebbségek sajátosságaira és különleges problémáira [42].

Az 1960-as évektől kezdtek újra foglalkozni a nemzeti kisebbségek kérdésével. Az 1966-ban ENSZ keretében létrejött Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 27. cikke biztosítja a nemzeti kisebbségek számára a saját kultúrához, vallásgyakorláshoz és nyelvhasználathoz fűződő jogot: *„Olyan államokban, ahol a nemzeti, vallási vagy nyelvi kisebbségek élnek, az ilyen kisebbségekhez tartozó személyektől nem lehet megtagadni azt a jogot, hogy csoportjuk más tagjaival együttesen saját kultúrájuk legyen, hogy saját vallásukat vallják és gyakorolják, vagy hogy saját nyelvüket használják”* [22]. Figyelembe véve, hogy idáig az ENSZ nem foglalkozott a nemzeti kisebbségi kérdéssel, ez az okmány nagy előre lépésnek bizonyul a nemzeti kisebbségek védelme terén. Ezen kívül arra is utal, hogy az ENSZ ráébredt arra, hogy a nemzeti kisebbségek kérdése sok konfliktus forrásaként is szolgál.

A nemzeti kisebbségek nemzetközi védelmének gondolata ezután a nyolcvanas évek végétől került valóban előtérbe – a rendszerváltás idején. 1992-ben megjelent az ENSZ Nyilatkozata a nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól. A Nyilatkozat elismeri a kisebbségek számára a hazához való jogot; a saját kultúra, vallás, nyelv használatához való jogot mind magánéletben, mint nyilvánosan; a kisebbségekre vonatkozó döntések meghozatalában való részvétel jogát; a törvény előtti teljes egyenlőségre való jogot; az anyanyelven való tanulás jogát; a saját országuk fejlődésében való részvétel jogát stb. Meg kell jegyeznünk, hogy az ENSZ hivatalos dokumentumai szintjén a Nyilatkozatban használják először a „nemzeti kisebbség” terminust [20]. Ez a

dokumentum szintén a haladás jelét mutatja, hisz már konkretizálja a nemzeti, etnikai, vallási és nyelvi kisebbségeket, valamint azok jogait.

A nemzeti kisebbségek jogairól és védelméről rendelkező európai, regionális okmányok körében kiemelendő az Európa Tanács keretei között 1992-ben született Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája. E dokumentum az első speciális jellegű nemzetközi konvenció, amely a nemzeti kisebbségek jogainak védelmére irányul. Külön megjegyzendő, hogy a Charta a kisebbségi jogok egyik legfontosabbikában, a nyelvi viszonyok területén fogalmaz meg követendő előírásokat [46, 26. o.]. A Charta a kisebbségi nyelvek használatának jogaira koncentrál, azonban ez is szerves részét képezi a nemzeti kisebbségek jogvédelmének.

Egy évvel később, 1993-ban az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése elfogadta egyik legfontosabb és máig is legvitatottabb nemzeti kisebbségekkel foglalkozó ajánlását. Az 1201/1993. számú ajánlás egy jegyzőkönyv-tervezet az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez. Lefektetésre kerül, hogy a nemzeti kisebbséghez tartozás az érintett személy döntése, amely miatt senkit hátrány nem érhet [42]. Továbbá az ajánlás értelmében a nemzeti kisebbségeknek joguk van szabadon kinyilvánítani, megőrizni és fejleszteni vallási, etnikai, nyelvi és/vagy kulturális önazonosságukat, joguk van a törvény előtti egyenlőségre, bármilyen nemű hátrányos megkülönböztetés tilos velük szemben, valamint jogaikat egyénileg és másokkal együtt is gyakorolhatják. Olyan jogok is lefektetésre kerültek, mint saját szervezetek, pártok, oktatási intézmények létrehozása, valamint az anyanyelv szabad használata az élet bármely területén [9]. Az ajánlás vitatottsága abban nyilvánul meg, hogy számos ország veszélyesnek tartja ezt a dokumentumot a 11. cikkben lefektetett autonómiához való jog miatt. Az államok ezt a rendelkezést szuverenitásuk megnyirbálásaként élik meg. Ez lehet az oka annak is, hogy nem törekszenek az Emberi Jogok Európai Egyezményébe való beépítésére és ezáltal kötelezővé tételére sem [42].

Az Európa Tanácsnál még meg kell említenünk az 1995-ös Keretegyezményt a Nemzeti Kisebbségek Védelméről. A Keretegyezmény tartalmazza a nemzeti

kisebbséghez tartozó személyek törvény előtti egyenlőséget és a törvény általi védelemét; szólás-, véleménynyilvánítás-, gyülekezés- és vallásszabadsághoz való jogát; kulturális, nyelvi, vallási hagyományok megőrzését; kisebbségi nyelv szabad használatát stb. A 18. cikk felszólítja a feleket, hogy „amennyiben szükséges – két- és többoldalú egyezményeket kössenek más Államokkal, kiváltképpen a szomszédos Államokkal, annak érdekében, hogy biztosítsák az érintett nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek védelmét”[18]. Érdekesség, hogy ez a dokumentum elsőként szólítja fel az államokat, hogy egyezményeket kössenek más államokkal a nemzeti kisebbségek védelme érdekében.

Példának okáért, Ukrajna és Magyarország esetében 1991. május 31-én került sor a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítását célzó nyilatkozat aláírására. Ez a dokumentum példaértékűnek bizonyult a térség országai közötti nemzeti kisebbségi együttműködés terén. A nyilatkozat lefektette a nemzeti kisebbségek jogai kölcsönös biztosításának szükségességét, valamint hozzájárult a kisebbségek etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásának megőrzéséhez [131].

Hasonlóképpen, az 1995. évi XLV. törvényben –a Magyar Köztársaság és Ukrajna között a jószomszédtság és az együttműködés alapjairól – a felek kimondják, hogy kölcsönös védelemben kell részesülnie a nemzeti kisebbségek etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásának és ennek biztosítására meg kell teremteni minden szükséges feltételt [10].

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet keretében is születtek dokumentumok, amelyek a nemzeti kisebbségek jogait hivatottak védeni. Az EBESZ elsőként foglalkozott Európában a nemzeti kisebbségek védelmének ügyével. Az ezen együttműködés keretében a tagállamok kormányai által aláírt kisebbségvédelemmel kapcsolatos záró akták, nyilatkozatok számos két- és többoldalú nemzetközi egyezmény részét képezik [42].

Az EBEÉ 1975. évi helsinki záródokumentuma az emberi jogok tiszteletben tartásának vezérlő elvének kifejtésekor megemlíti a nemzeti kisebbségvédelmet is. Az 1989-es bécsi találkozó Záródokumentuma megállapítja, hogy a tagállamok minden szükséges törvényes, adminisztratív, jogi és egyéb intézkedést megtesznek,

valamint alkalmazni fogják mindazon megfelelő nemzetközi eszközöket, amelyek számukra kötelezőek annak érdekében, hogy biztosítsák az emberi jogok és a nemzeti kisebbségekhez tartozó egyének alapvető szabadságait saját területükön [41, 48. o.]. Azonban ez a dokumentum nem fejt ki konkrétan a nemzeti kisebbségekre vonatkozó jogokat, így véleményünk szerint nézeteltérés is felmerülhet e téren.

A Párizsi Chartát az új Európáért 1990-ben fogadják el, amelyben szintén szó esik a nemzeti kisebbségekről. A Charta kimondja, hogy *„a nemzeti kisebbségek etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitása védelmet élvez és a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek joguk van szabadon kifejezni, megőrizni és fejleszteni ezen identitást megkülönböztetéstől mentesen és a törvény előtti teljes egyenlőség alapján”* [21].

Megemlítendő még, hogy az EBESZ keretei között 1992. július 10-én külön intézményt hoztak létre – az EBESZ Nemzeti Kisebbségi Főbiztosa hivatalát (a továbbiakban Főbiztos). Ebbe a tisztségbe hároméves időtartamra a nemzetközi közösség számára ismert, megfelelő tapasztalattal rendelkező személyt választanak meg [46, 30. o.]. A pozíciót jelenleg a kazah nemzetiségű Kairat Abdrakhmanov tölti be, akit 2020 decemberében választottak meg az EBESZ nemzeti kisebbségi főbiztosának. E gy ilyen intézmény létrehozása hatalmas előre lépésként szolgál a nemzeti kisebbségek védelmének történelmében.

Egy nagyon fontos nemzeti kisebbségi jogi területről, a nemzeti kisebbségi oktatási jogokról, a Nemzeti Kisebbségek Oktatási Jogairól szóló Hágai Ajánlásokban olvashatunk. 1995 őszén az EBESZ Nemzeti Kisebbségi Főbiztosának kérésére szakértők szűkebb csoportja összeült abból a célból, hogy megfogalmazzanak az EBESZ régió belüli nemzeti kisebbségi oktatási/nevelési jogok adekvát és koherens alkalmazására vonatkozó ajánlásokat. Végeredményként 1996-ban megszületett a Nemzeti Kisebbségek Oktatási Jogairól szóló Hágai Ajánlások, amelyek egyértelműen kísérletet tesznek arra, hogy tisztázzák a nemzeti kisebbségi oktatási jogok tartalmát [13].

A Hágai Ajánlások kimondják:

11) [...] A pedagógiai kutatások az iskoláskor előtti és az óvodáskorú gyermekek anyanyelven folyó nevelését javasolják. Ahol csak lehetséges, az államoknak meg kell teremteniük a feltételeket, hogy a szülők élhessenek ezzel a lehetőséggel.

12) A kutatások szerint az alapfokú oktatásban is az a legkedvezőbb, ha a tantárgyakat kisebbségi nyelven tanítják. [...] Az elemi oktatás vége felé néhány gyakorlati vagy nem elméleti tárgyat államnyelven kell tanítani. [...]

13) A középfokú oktatásban a tantárgyak döntő hányadát kisebbségi nyelven kell tanítani. A kisebbségi nyelvet iskolai tantárgyként, a tanterv szerves részeként kell oktatni. [...] Az oktatás e periódusában az államnyelven oktatott tantárgyak számát fokozatosan növelni kell [43,190.].

Az oktatással kapcsolatban még szót kell ejtenünk az 1960-ban az UNESCO égisze alatt született Az oktatás területén megnyilvánuló hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelemről szóló egyezményről (1964. évi 11. t.) a kisebbségi iskolák hátrányos megkülönböztetése ellen, amennyiben ezek megfelelnek az adott országban működő más iskolák feltételeinek és normáinak. Az egyezmény által adott definíció kifejezetten szól a fajon, nyelven, valláson, vagy nemzetiségi származáson alapuló megkülönböztetésről, így a kisebbségek jogainak egyértelmű megerősítéseként fogható fel [123].

Az EBESZ szerepe tehát a politikai szintű ajánlások, az államok közötti kompromisszum keresésében rejlik – mely utóbbira a kormányok talán hajlandóbbak azért, mert az általuk aláírt dokumentumok nem kötelezőek. Az emberi jogok központi helyet foglalnak el ezen „képződmény” munkájában; azok magas szintű biztosítása a kitűzött célok között szerepel. Számos EBESZ által elfogadott dokumentum kerül más nemzetközi szerződésekben említésre, ezáltal mintegy „kötelező erőt” nyerve [42].

A közelmúltban megjelent dokumentumok közül érdemes megemlíteni az úgynevezett Kalmár-jelentést, amelyet 2014-ben terjesztett Kalmár Ferenc az Európa Tanács parlamenti közgyűlése elé A nemzeti kisebbségek helyzete és jogai Európában címmel. A dokumentum középpontjába a kollektív jogok kérdése került.

A jelentés lefekteti, hogy: „*A csoportjogok, mint a kisebbségek vagy tagjaik különleges jogai nem szükségszerűen korlátozzák az egyéni jogokat, hanem kiegészíthetik – és a legtöbb esetben ki kell hogy egészítsék– egymást.*” Megjelenik az a javaslat, hogy az államok tegyék meg a szükséges lépéseket ahhoz, hogy a nemzeti kisebbségek hatékonyan vehessenek részt a társadalmi, gazdasági és kulturális életben, s nem utolsósorban a közügyekben, valamint a döntéshozatali folyamatokban. A jelentés különösen fontosnak tartja az oktatáshoz és a kisebbségi nyelvekhez való jog biztosítását, mint ahogy azt is, hogy a regionális és kisebbségi nyelvek használatának védelme és ösztönzése ne a hivatalos nyelvek és azok megtanulásának kötelezettsége rovására történjen. Egy egészen újszerű előírásként jelenik meg a kisebbség által lakott régióban a kisebbségi nyelv hivatalossá tételének kezdeményezése [136].

Kijelenthető, hogy a nemzetközi dokumentumok jól tükrözik az államok érzékenységét, nem tartalmazzak általában konkrétan számon kérhető kötelezettségeket, az egyes államok sokszor szabad belátásuk szerint alkalmazzák ezeket a normákat, s a csoportjogok kizárásával többnyire nem elégítik ki az érintett nemzeti kisebbségek igényeit sem. A nemzeti kisebbségeket megillető külön jogok egyre szélesebb körben történő elismerése ellenére, alapvetően a mai napig is az „egy állam – egy nemzet” paradigma tűnik érvényesnek a legtöbb európai országban. Ez mindenképp egy nemzet domináns helyzetét és államalkotó szerepét sugallja, akkor is, ha épp az adott állam valamilyen formában elismeri a területén élő nemzeti vagy etnikai kisebbségek létét és jogait [40, 32-33. o.].

Tehát összességében, számos nemzetközi és regionális dokumentum lefekteti a nemzeti kisebbségek jogait, valamint megpróbál ajánlásokat tenni azok szabályozására. Valamelyik okmány konkrétan meghatározza az egyes – nyelvhez, oktatáshoz való – jogokat. Ennek ellenére, minden állam a saját belátása szerint iktatja be ezeket a jogrendszerébe.

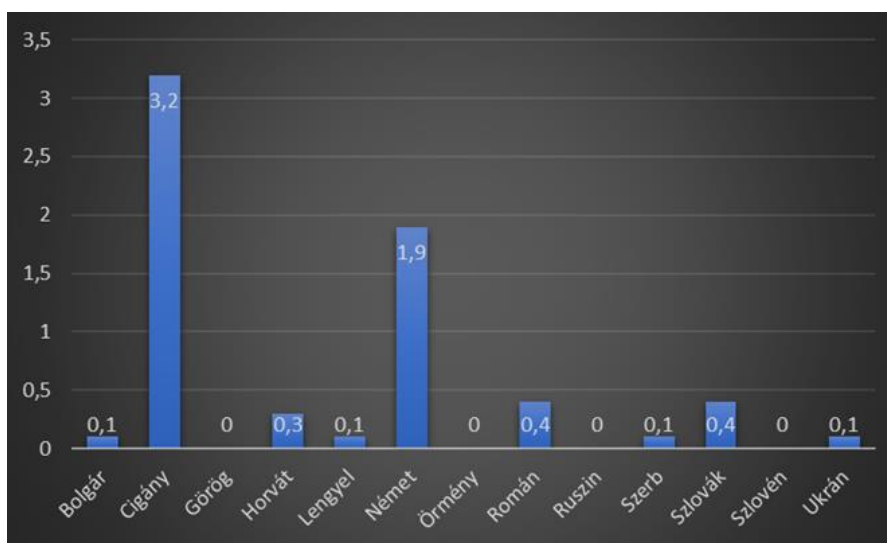
1.3 Közép-Kelet-Európa országainak nemzetiségei

Az első világháború végén Közép- és Kelet-Európa egykori hatalmas birodalmainak roncsai közül kiemelkedve a térség új és megszilárduló nemzetállamai olyan kihívásokkal és válságokkal néztek szembe a következő két évtizedben, amelyek még a legstabilabbakat is megviselték volna. A közép-kelet-európai kormányok és elitek szemében a legsúlyosabb nehézségek egy része államaik etnikai sokszínűségéből és abból adódott, hogy saját nemzeti csoportjaik számos tagja kisebbségként élt a szomszédos államokban [88].

Magyarország területén évszázadok óta több nemzeti közösség élt együtt. Valamennyi magyarországi nemzeti kisebbségre jellemző, hogy több, de legalább száz éve élnek a magyar állam keretei között, és ebből következően a magyarsághoz, a magyar nyelvhez/kultúrához való kötődésük legalább olyan erős, mint szűkebb kisebbségi kötődésük [125].

Magyarországon a 2011-es népszámláláskor 644 524 fő vallotta magát valamely nemzeti kisebbséghez tartozónak. A jelenleg hatályos nemzetiségi törvény tizenhárom etnikumot ismer el. Tehát a lakosság 6,5 százaléka tartozik valamely nemzeti kisebbséghez, bár egyes becslések szerint ez az arány 8-10 százalék is lehet. Magyarország nemzetiségi összetétele sokat változott a történelem során a vándorlások, betelepítések és kitelepítések miatt [125].

Az 1. számú ábrán láthatjuk Magyarország nemzeti kisebbségeinek összetételét:

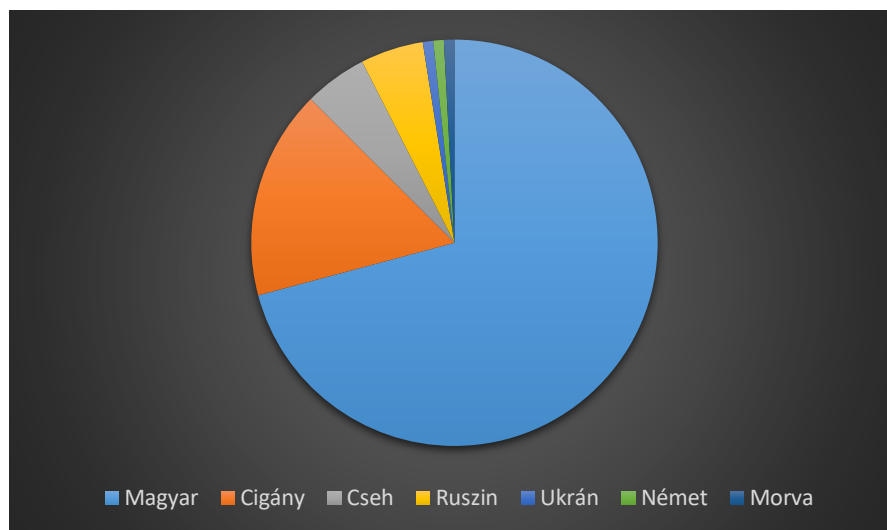
1. sz. ábra. Magyarország nemzeti kisebbségei a 2011-es népszámlálás adatai szerint [39, 21 o.] (saját szerkesztés)

Közép-Kelet-Európa következő országában – a Cseh Köztársaságban – a csehek a lakosság nagyjából kétharmadát teszik ki. A morvák ezen a többségen belül külön csoportnak tartják magukat. A csehszlovák szövetségi időszakból csupán egy kis szlovák kisebbség maradt fenn. Még kisebb lengyel lakosság él Morvaország északkeleti részén, és néhány német is található Csehország északnyugati részén [93].

Csehországban az igazi problémát a Szlovákiából – tömegesen a szétválás éveiben – áttelepült 200 ezres cigány/roma népesség jelenti, akik körében magas a munkanélküliség és a bűnözés, többségük szociális segélyből, sok gyerek után járó családi pótlékból él. Életmódjuk alapvetően különbözik a többségi társadalométól, és ez a mindennapos konfliktusok forrása. Nem tudnak/nem akarnak integrálódni az egyre növekvő állami/uniós támogatások, felzárkóztatási programok ellenére sem. Magyarországon szintén a 600 ezret meghaladó cigányság jelenti a nehézséget, de ez elsősorban szociális, és nem etnikai-nyelvi probléma. Ezt bizonyítja az a tény, hogy – a szomszédos országok roma népességétől eltérően – a magyarországiak 75-80 %-a csak magyarul beszél [117].

Szlovákia lakossága nemzetileg nem homogén. A domináns szlovák nemzetiség mellett, amely a teljes szlovák lakosság 85,6%-át alkotja, Szlovákiában – többé-kevésbé tömören – több nemzeti kisebbség is megtalálható, közülük a legnagyobb létszámban a magyar, cigány, cseh, ruszin és ukrán. Dél- és Délkelet-Szlovákiában viszonylag tömör csoportosulásban uralkodik a magyar nemzeti kisebbség. Főleg Északkelet-Szlovákiában élnek ruszin és ukrán nemzetiségű lakosok. A többi nemzetiség szétszórtan él [94].

A 2. számú ábrán megfigyelhetjük a Szlovák Köztársaság nemzeti kisebbségeinek eloszlását:

2.sz. ábra. A Szlovák Köztársaság nemzetiségi eloszlása [103] (saját szerkesztés)

Lengyelország etnikailag szinte egységes állam –részben a holokauszt, az 1945 utáni korszakban folytatódó rasszizmus, a szovjet korszak határáthelyezései és a nem lengyel lakosok tömeges deportálása miatt [95]. A nemzeti és etnikai kisebbségek a lakosság mintegy 3,5%-át teszik ki, és ez az arány az egyik legalacsonyabb Európában. A 2011-es országos népszámlálás szerint a homogén lengyel lakosok száma 36 157 ezer fő volt, a teljes lakosság 93,9%-a. A legnagyobb kisebbség a német, az ukrán és a fehérorosz. A legkisebbek a szlovák, cseh, örmény, tatár és karaim kisebbségek [36, 65. o.].

A 2022-es román népszámlálás adatai alapján az etnikumról nyilatkozó személyek közül 1 002 151 magyar, 569 477 roma, 45 835 ukrán, 22 907 német nemzetiséget jelölt meg a census során. Fontos, hogy az etnikumok arányát hivatalosan csak azok közül számítják, akik nyilatkoztak az etnikumukról. Ennek megfelelően a magyarok aránya 6,05 %, a romáké 3,44 %, az ukránoké 0,28 %, a németeké 0,14%. A többi etnikai kisebbség összesített aránya 0,77% [113].

A magyarok hivatalosan a legnépesebb nemzeti kisebbség Romániában (bár valószínűleg a romák számban túlsúlyban vannak), és túlnyomórészt Erdélyben élnek nagy számban. A magyar lakosság legtömörebb területe Kelet-Erdély, amely történelmileg a székelység hazája volt. A németek többsége is Erdélyben él [112].

A romák, akikről úgy gondolják, hogy a legnagyobb kisebbség, Románia egész területén megtalálhatók. Az ukránok/ruszinok többsége Észak-Erdélyben, Máramaros megyében él. 2000-ig a ruszinokat hivatalosan az ukrán nemzeti

kisebbséghez tartozónak tekintették, de az abban az évben megtartott parlamenti választások után a ruszinokat külön nemzeti kisebbségként ismerték el [100].

Összegzésképp elmondhatjuk, hogy Közép-Kelet-Európa országaiban számos nemzeti kisebbségi csoport megtalálható. A legnagyobb szórványban a magyarok és a romák élnek. Emellett Közép-Kelet-Európa szinte minden országában jelen vannak az ukránok és németek. Kivételként megemlíthető Lengyelország, amely nemzetileg szinte teljesen homogén állam. A nemzeti és etnikai kisebbségek a lakosság csupán 3,5%-át teszik ki.

II.FEJEZET

A NEMZETI KISEBBSÉGEK JOGAI KÖZÉP-KELET EURÓPA ORSZÁGAIBAN

Az európai történelem megmutatta, hogy a nemzeti kisebbségek védelme szempontjából elengedhetetlen a stabilitás, a demokratikus biztonság és a béke a kontinensen. A pluralista és valóban demokratikus társadalomnak nemcsak tiszteletben kell tartania minden egyes nemzeti kisebbséghez tartozó személy etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitását, hanem megfelelő feltételeket is kell teremtenie, amelyek lehetővé teszik számukra ezen identitás kifejezését, megőrzését és fejlesztését. A nemzeti kisebbségi jogok védelme Európa sokszínűsége, az államhatárok átrajzolódása és az emberek alkotmányos jogainak biztosítása miatt is előtérbe került.

Az elmúlt két évtizedben a kisebbségek védelme soha nem látott figyelmet kapott. Az Európai Unióhoz csatlakozni kívánó országok számára a kisebbségvédelem kulcsfontosságú kritériummá vált a csatlakozási folyamatban. De hogyan vitték át ezt a politikai kritériumot a gyakorlatba? És milyen a kisebbségi jogok jelenlegi helyzete Közép-Kelet-Európában?

Kétségtelen, hogy a nemzeti kisebbségi csoportok és tagjaik nagyon eltérő helyzetben vannak a különböző országokon belül, különböző gazdasági és társadalmi szempontok befolyásolják helyzetüket. Ezen kívül különböző követeléseik lehetnek különböző jogokat illetően.

A nemzeti kisebbségek jogai kulcsfontosságúak, hiszen segítik tagjaik identitásának megőrzését, valamint annak fejlesztését. E cél eléréséhez a nemzeti kisebbségek jogainak megfelelő alkotmányos védelme rendkívül szükséges. Ugyanakkor a többségi lakosság és a kisebbségek kapcsolata is fontos. Együttélésüknek a kölcsönös elfogadáson, tiszteleten és tolerancián kell alapulnia.

Ebben a fejezetben tanulmányozzuk a nemzeti kisebbségek helyzetét és jogait a közép-kelet-európai országokban. Külön-külön kitérünk e térség minden országára és megnézzük, hogy milyen jogi garanciák illetik meg a nemzeti kisebbségi csoportok tagjait, illetve, hogy milyen törvények szabályozzák azokat. Ezt követően

elemezzük az ukrán háborús menekültek eloszlását Közép-Kelet-Európa országaiban.

2.1 Jogi garanciák a Cseh Köztársaságban

Csehország egyike az Európai Unió 27 tagállamának. Az ország lakossága ma az összes uniós polgár 2,2 %-át teszi ki. Az európai uniós tagság egyik feltétele az úgynevezett koppenhágai kritériumoknak való megfelelés volt, amelyek magukban foglalják az emberi jogok és a kisebbségek védelmét, valamint tiszteletben tartását.

A nemzeti kisebbségek jogait a nemzetközi jog, alkotmányos törvények és egyes meghatározott területeken a hazai törvények védik Csehországban. A Cseh Köztársaság Alkotmányának 10. cikkelye elsőbbséget ad az emberi jogi szerződéseknek a hazai törvényekkel szemben [3].

Ugyancsak a nemzeti kisebbségek alapvető védelmét hivatott szolgálni az Alkotmány és az Alapvető jogok és Szabadságjogok Kartája, mint az alkotmányos rend része. A Karta biztosítja mind a kollektív, mind az egyéni jogokat. Különbséget tesz a nemzeti és etnikai kisebbségek között, viszont a különbségeket nem határozza meg. 1994-ben a Cseh Köztársaság kormánya megfogalmazta a nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos politika néhány jogilag nem kötelező elvét „A nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos kérdések koncepciója a Cseh Köztársaságban” című dokumentumban. Hosszú, nehéz viták időszaka után 2001 júniusában törvény született az etnikai és nemzeti kisebbségekről (Kisebbségi törvény), amelyet a cseh képviselőház végül jóváhagyott és 2001. augusztus 2-án hatályba lépett [68].

Ez a Kisebbségi Törvény határozza meg a nemzeti kisebbségek tagjainak jogait és a minisztériumok, közigazgatási hatóságok és a területi önkormányzati egységek hatásköreit ezekkel a jogokkal kapcsolatban. A törvény értelmében a nemzeti kisebbségek jogai közé tartozik a nemzeti kisebbségi tagság szabad megválasztása, a nemzeti kisebbség tagjainak egyesülési joga, a nemzeti kisebbséget érintő ügyekben való részvétel joga, a nemzeti kisebbség nyelvén való név- és vezetéknévhasználat joga, a többnyelvűség joga nevek és felekezetek terén, a nemzeti kisebbség nyelvhasználatának joga a hivatalos iratokban és a bíróság előtti

meghallgatásban, a nemzeti kisebbség nyelvhasználatának joga a választások során, a nemzeti kisebbség nyelvén való oktatás joga, a nemzeti kisebbségekhez tartozók kultúrájának fejlesztéséhez való jog, valamint az információ terjesztésének és fogadásának joga a nemzeti kisebbség nyelvén [74].

Ezen túlmenően a kisebbségi törvény előírja a Nemzeti Kisebbségi Kormánytanács létrehozását, mint egy tanácsadó és kezdeményező testületet, amelynek élén a Kormány egy tagja áll. Ennek ellenére, ezt a törvényt nemcsak a nemzeti kisebbségek képviselői bírálják, hanem a civil szervezetek is, mivel lényegesen kevesebb védelmet nyújt, mint a korábbi tervezetek. Sőt, az ENSZ A faji megkülönböztetés minden formájának felszámolásával foglalkozó bizottsága többször is bírálta a kisebbségek diszkrimináció elleni védelmét szolgáló jogi rendelkezések hiányát, mivel a kisebbségi törvény a nemzeti kisebbségek fejlődésével kapcsolatos jogokra korlátozódott, anélkül, hogy a diszkrimináció problémáival szembesült volna [24].

A nyelv és a saját kisebbségi nyelv szabad használatának lehetősége a magánéletben és a közéletben a legtöbb kisebbség számára a csoport egységének eszközeként és az egyén önazonosításának forrásaként szolgál.

Csehországban sem az alkotmány nem tartalmaz konkrét említést hivatalos vagy állami nyelvről, sem más cseh törvény nem határozza meg a hivatalos nyelvet vagy a hivatalos kommunikáció nyelvét. A cseh nyelv hivatalos nyelvként való státusza azonban bizonyos jogi szabályozásokban benne van. Csehországban németül, lengyelül, magyarul, ukránul, cigányul, szlovákul és horvátul beszélnek, bár csak az első négyet ismerik el hivatalos kisebbségi nyelvként. Az etnikai és nemzeti kisebbségek nyelvhasználati joga a hatóságokkal való kapcsolattartás során az alkotmányban van lefektetve. Továbbá egyes jogszabályok előírják, hogy minden olyan személynek, aki kijelenti, hogy nem beszél csehül, joga van anyanyelvét használni a bíróság és a büntetőeljárásban érintett szervek előtt. A tolmács szolgáltatással kapcsolatos kiadásokat az állam fedezi [68].

A kisebbségi törvény 7. paragrafusa értelmében a kisebbségek tagjai használhatják nevüket és vezetéknevüket a saját nyelvükön. Emellett a törvény

előírja, hogy a kétnyelvű földrajzi nevek, mint pl. községek, utcák, közterületek, kormányzati szervek és területi önkormányzati egységek épületei számára is használhatók [24].

A média és a nyelvi szabályozás szintén erősen befolyásolja a kisebbségekhez tartozók életét. Míg a nemzeti kisebbségek tagjai szabadon hozzáférhetnek a médiához, addig a műsorszolgáltatóknak törvényben biztosított joguk van műsoraikat szabadon és függetlenül sugározni. Ezért beavatkozni ezeknek a műsorszolgáltatóknak a munkájába csak a törvény alapján és annak határain belül megengedett. A 2000. évi sajtótörvény értelmében a kisebbségek tagjai korlátlanul gyakorolhatják információterjesztési és -fogadási jogukat. Ennek következtében a nemzeti kisebbségek szervezeteinek saját sajtója az egyik preferált tevékenység kultúrájuk és nemzeti identitásuk fejlesztése szempontjából. Megannyi időszakos és nem időszakos lap jelenik meg állami költségvetési támogatással [8].

Az oktatás ugyancsak elengedhetetlen minden ember életében. Az Alapvető jogok és Szabadságjogok Kartájának 25. cikkelye rendelkezik a nemzeti kisebbségi nyelveken való oktatásról, a kisebbségi törvény pedig biztosítja a kisebbségi nyelven való oktatás jogát az óvodai szinttől a középiskoláig. Bár ez a törvény nem ad minimális küszöböt a kisebbségi gyermekek számára a kisebbségi nyelvű osztály létrehozásához, a Kormányzati Jelentés szerint a kisebbségi nyelvű oktatás az állami oktatási rendszerben csak nagyobb létszámú kisebbségek esetében lehetséges. Ezért ezt a jogot teljes mértékben csak a lengyel gyermekek gyakorolják. A lengyel nemzeti kisebbség iskolahálózattal is rendelkezik, amely óvodákat, általános iskolákat, gimnáziumokat és modern középiskolákat foglal magába, ahol az egyetlen tanítási nyelv a lengyel [73].

A szórványtelepülés megnehezíti a nemzeti kisebbségi oktatást a kicsi bolgár, horvát, ruszin, orosz, görög és ukrán kisebbség számára, sőt a nagyobb számban élő német, magyar, roma és szlovák kisebbségek számára is. Így az állami oktatási rendszer a lengyel, a német és a roma kisebbséghez tartozók oktatását támogatja, míg a többi nemzeti kisebbség oktatása csak kiegészítő oktatási programok keretében, iskolán kívüli tevékenységre nyújtott támogatások révén történik. A

német kisebbség képviselői elismerik, hogy német iskolák létrehozása nem reális. Ennek ellenére tagjaik egy része kéttannyelvű iskolák létrehozását szorgalmazta, ahol a német nyelv lenne túlsúlyban [68].

Kutatásunk során arra is rájöttünk, hogy nincsenek külön jogok, amelyek biztosítanák a kisebbségek parlamenti részvételét a Cseh Köztársaságban. A kisebbségi törvény 15. paragrafusa lehetőséget ad önkormányzati kisebbségi tanácsok létrehozására azokon a területeken, ahol a kisebbségek a lakosság legalább tíz százalékát elérik. A gyakorlatban azonban, amint megjegyeztük, kevés olyan terület van, ahol nemzeti kisebbségek koncentrálnak, és elérik a lakosság ilyen arányát. Ennek ellenére, a nemzeti kisebbségek képviselői képviseltethetik magukat a központi kormányzati szervek egyes főosztályainak tanácsadó testületeiben, így például a támogatási bizottságokban, munkacsoportokban stb [99].

A roma kisebbség kivételes helyet foglal el a nemzeti kisebbségek általános helyzetében Csehországban. Őket ismerte el először nemzeti kisebbségként az 1993-as Alkotmány. A romák a mai napig aránytalanul sokat szenvednek a szegénységtől, a munkanélküliségtől, az etnikumok közötti erőszaktól, a diszkriminációtól, az írástudatlanságtól és a betegségektől [117].

A legnagyobb problémát továbbra is az oktatási rendszer jelenti számukra. Becslések szerint az összes roma gyermek 75-85%-a nem a közönséges iskolarendszerben fejezi be tanulmányait. Sok roma diák lemorzsolódik, vagy „speciális iskolákba” kerül fogyatékos gyermekek számára. Ezek az iskolák alacsonyabb színvonalú oktatást kínálnak, és a tanulók lassabban haladnak előre, így reménytelenül lemaradnak a közönséges iskolák diákjaitól. Az alacsony iskolai végzettség miatt és még inkább abból kifolyólag, hogy egyes munkaadók megtagadják a romák felvételét, sőt a helyi munkaügyi hivatalokat is kérik, hogy ne küldjenek roma jelentkezőket a meghirdetett állásokra, aránytalanul magas a munkanélküliség körükben. A romák a lakhatás és a mindennapi élet egyéb területein is diszkriminációval szembesülnek, pl. éttermekhez való hozzáférés. Ezenkívül egyaránt fennáll a romákkal szembeni erőszakos bántalmazás mintája

rendőrök és magánszereplők által, valamint a hatóságok gyakran elmulasztják az ilyen bűncselekmények kivizsgálását [68].

Példaértékű ugyanakkor, hogy az inkluzív oktatás megvalósítását célzó intézkedések részeként Csehország 2016-ban módosította az oktatási törvényt azzal a céllal, hogy a korábban enyhe értelmi fogyatékosnak diagnosztizált roma tanulókat a közönséges iskolákba helyezték át. A tanulókat egy iskolai tanácsadó intézmény értékeli, amely sajátos nevelési igényeket állapíthat meg, ami egyéni oktatási tervet eredményez. Az ilyen tanulók ingyenes iskolai támogatást kapnak [77].

Tanulmányozva a nemzeti kisebbségek helyzetét a Cseh Köztársaságban, elmondható, hogy az évek során Csehország számos törvényt és kormánypolitikát fogadott el, amelyek elősegítik a nemzeti kisebbségek integrációját és kulturális fejlődését. Míg az országban a nem roma kisebbségek, azaz szlovákok, lengyelek, németek, magyarok és ukránok helyzete kielégítő, a romákat továbbra is széles körben elterjedt diszkrimináció éri a mindennapi élet terén. Ennek ellenére érdemes megemlíteni, hogy a Cseh Köztársaság az egyetlen ország, amely már 2001 áprilisában a Nemzetközi Roma Unió és a cseh külügyminisztérium közötti kapcsolatok révén elismerte a roma nemzetet.

2.2 A nemzeti kisebbségek helyzete a Szlovák Köztársaságban

Szlovákia olyan ország, amelynek lakossága jelentősen eltér szomszédainak többségétől. A vele határos államok közül csak Ukrajnának van nagyobb aránya a nemzeti kisebbségek számának tekintetében. Fontos tudni ugyanakkor, hogy hivatalosan egyik társadalmi csoportot sem ismerik el nemzeti kisebbségként az országban [28, 13-14 o.].

A szlovákiai nemzeti kisebbségek jogait a Szlovák Köztársaság Alkotmánya, nemzetközi szerződések, így a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény és a Szlovákia számára kötelező Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája, valamint egyes törvények és kormányrendeletek szabályozzák. Nincs azonban az országban olyan külön törvény vagy más

szabályozó aktus, amely önállóan foglalkozna a nemzeti kisebbségek kérdésével [28, 17. o.].

Az Alkotmány 33. és 34. cikkében szabályozza a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok jogait. Kisebbségi jogokat csak a Szlovák Köztársaság nemzeti kisebbségekhez és etnikai csoportokhoz tartozó polgárai számára biztosít. Megjegyezzük, hogy sem ez, sem a dokumentum más része nem ad definíciót vagy információt a címben szereplő két fogalom közötti különbségtételről. Az egyetemes fejlődéshez való jog, különösen saját kultúrájuk fejlesztéséhez; nyelvi jogok, valamint az információk anyanyelvükön történő terjesztéséhez és fogadásához való jog; a nemzeti kisebbségi egyesületekben való egyesülés, illetve az oktatási és kulturális intézmények létrehozásának és fenntartásának joga – mind a kisebbségi jogok közé tartozik. A cikk zárómegjegyzése: „*A nemzeti kisebbségekhez és etnikai csoportokhoz tartozó állampolgárok jelen Alkotmány által biztosított jogainak érvényesítése nem vezethet a Szlovák Köztársaság szuverenitásának és területi integritásának veszélyeztetéséhez és más nemzetek diszkriminációjához*”[14].

Úgyszintén az alkotmány kifejezetten biztosítja Szlovákia állampolgárainak – a nemzeti kisebbségekhez tartozóknak – az anyanyelvi oktatáshoz, a hivatalos kommunikációban való saját nyelvhasználathoz való jogot, valamint bizonyos részvételi jogokat. Ez azt jelenti, hogy a nemzeti vagy etnikai csoportokhoz tartozó állampolgároknak joguk van részt venni a döntéshozatalban az őket érintő kérdésekben. E jogok részleteit és a jogok gyakorlásának feltételeit az alkotmány szerint törvényben kell rögzíteni [14].

A nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok tagjai számára az alkotmány által biztosított részvételi jogokat azonban külön speciális jogszabályban nem fektették le. Az alkotmány ilyen jogokat biztosít a nemzeti kisebbségekhez tartozó polgárok számára, de nem határozza meg az arra jogosultakat. A nemzeti és etnikai kisebbségek minden tagját megilletik ezek a jogok? Ha igen, hogyan gyakorolhatják őket? Gyakorolhatják-e jogaikat közvetlenül, vagy néhány választott vagy kijelölt képviselőkön keresztül? Ha képviselőiken keresztül történik, hogyan választják meg a képviselőket; kinek az érdekeit védik és kinek kell elszámolniuk? Az alkotmány

nem írja elő, hogy a kisebbségek milyen döntéshozatalban és milyen ügyekben vehetnek részt [52].

Egy másik fontos, különösen az állam sokszínűségének kezelését szabályozó normatív aktus a Szlovák Köztársaság Néptanácsának a Szlovák Köztársaság államnyelvéről szóló 1995. évi törvénye. A dokumentum 1. paragrafusa utal arra, hogy a nemzeti kisebbségek és etnikai közösségek nyelvhasználatával kapcsolatos kérdéseket külön törvények szabályozzák. Ugyanakkor a legtöbb rendelkezésben szerepelnek ezek a társadalmi csoportok. Ugyanez a cikk kimondja, hogy a Szlovák Köztársaság államnyelve a szlovák, amely az állam területén elsőbbséget élvez bármely más nyelvvel szemben [25].

A törvény 5. paragrafusának terjedelmét tekintve a legnagyobb, mert szabályozza az államnyelv használatát a médiában, a kultúrában és a közkapcsolatok területein is. Így ez a rész megköveteli, hogy Szlovákián belül a televízióban és rádióban minden műsort szlovák nyelven vagy szlovák felirattal sugározzanak. Azonban kivételt képezhetnek a nemzeti, regionális vagy helyi televízió- és rádióműsorok a nemzeti kisebbségek nyelvén. A 7. paragrafus az igazságszolgáltatási kérdésekkel foglalkozik. Előírják, hogy a bíróságoknak az egymás közötti és az állampolgárokkal folytatott hivatalos kommunikáció során az államnyelvet kell használniuk. Ez a törvény ugyanakkor nem érinti a nemzeti kisebbségekhez vagy etnikai közösségekhez tartozó személyek, valamint a szlovákul nem beszélők anyanyelv-használati jogát [28, 20-21 o.].

Az 1999-ben elfogadott A nemzeti kisebbségek nyelvhasználatáról szóló törvény célja a Szlovák Köztársaság nemzeti kisebbségekhez tartozó polgárainak alapvető jogainak és szabadságainak védelme és fejlesztése. Kimondja, hogy a Szlovák Köztársaság nemzeti kisebbségei jogosultak az államnyelven kívül a nemzeti kisebbség nyelvét is használni. Továbbá megállapítja a kisebbségi nyelvek hivatalos kapcsolattartási szabályait. Például, a nemzeti kisebbségek tagjai azokon a településeken, ahol a lakosság legalább 20%-át alkotják, alkotmányos joggal rendelkeznek, hogy a hivatalos kommunikáció során az anyanyelvüket használják. Ezekon a településeken a közigazgatási intézmények, valamint a közterületek nevei

kisebbségi nyelven is kikerülhetnek, a helyi önkormányzat üléseit pedig kisebbségi nyelven is megtarthatják [104]. Meg kell jegyezni, hogy az államnyelvtörvényhez képest sokkal szűkebb területet, a hivatali nyelvhasználatot érinti ez a törvény.

Tanulmányozva a jogrendszert rájöttünk, hogy a Szlovák Köztársaságban nem fogadtak el kifejezetten nemzeti kisebbségi oktatásról szóló törvényt. Ezzel a kérdéssel az alkotmány foglalkozik. A 34. cikk 2. bekezdése lefekteti, hogy a kisebbségekhez tartozó állampolgárokat a törvény által megszabott feltételek mellett az államnyelv elsajátításához való jog mellett megilleti az anyanyelvű művelődés joga is. A kisebbségi iskoláknak nincs önálló rendszere, azok az egységes szlovák iskolarendszer részét képezik, igazgatásukra sem jöttek létre önálló intézmények. A 245/2008. szám alatt kihirdetett törvény az oktatásról és a nevelésről 11. paragrafusában értelmében a teljes iskolai dokumentáció kétnyelvű a kisebbségi nyelven oktató iskolákban. A törvény természetesen tartalmazza a diszkrimináció tilalmát, illetve előírja az egyenlő elbánás elvének betartását [137].

A szlovák törvények értelmében a nemzeti kisebbségeket képviselő gyermekek és tanulók számára ugyancsak garantált az oktatás azokban az iskolákban és osztályokban, ahol az adott nemzeti kisebbség nyelvén folyik az oktatás, valamint olyan iskolákban és osztályokban, ahol az egyik tantárgy a nemzeti kisebbség nyelve, a többi tantárgy oktatási nyelve pedig az államnyelv. Emellett néhány más tantárgyat is lehet oktatni kisebbségi nyelven [33, 136. o.].

A nemzeti kisebbségek közvetlen politikai képviseletéről beszélve a kormányzat különböző szintjein Szlovákiában – a legvilágosabban a magyar közösség képviselteti magát. Ez az egyetlen olyan társadalmi csoport, amely etnoregionális politikai erőket alkotott. Más szlovákiai nemzeti kisebbségeket illetően, egyiknek sincs saját érdekképviselete országos, regionális vagy helyi szinten. Egy részüket más pártok képviselői képviselik, akik nyíltan kinyilvánítják nemzetiségi hovatartozásukat, és megígérik, hogy gondoskodnak közösségeik érdekeiről. Szlovákiában a nemzeti kisebbségek politikai képviseletére nincs semmilyen védett lehetőség kormányzati szinten. Ilyen csak a polgárok bizonyos jelöltekre és pártokra történő szavazásával valósul meg [56].

2005-ben a Szlovák Köztársaságban elfogadták a Politikai pártokról és mozgalmakról szóló törvényt, amely a nemzeti és etnikai kisebbségek érdekeit is érinti. A törvény értelmében csak a legnagyobb számú kisebbségnek lehet saját pártja vagy politikai mozgalma az országban [33, 133. o.]. Ezt jól bizonyítja a fent említett magyar példa is.

Kutatásunk során az egyik legfrissebb szabályozási aktus a Szlovák Köztársaság 2017-ben elfogadott A Nemzeti Kisebbségek Kultúráját Támogató Alapról szóló törvény. Célja az ilyen csoportok identitásának és kulturális értékeinek megőrzése, kifejezése, védelme és fejlesztése, oktatásuk elősegítése, a kultúrák közötti párbeszéd és a megértés biztosítása Szlovákia különböző kisebbségi csoportjaihoz tartozó polgárai között. Erre a célra egy speciális alapot hoztak létre. Ennek igényeit Szlovákia állami költségvetése, Európai Unió és egyéb finanszírozási források elégítik ki [56].

Ez az Alap a Szlovák Köztársaságban élő nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek támogatásának legfőbb eszköze. A fő tevékenységei közé tartozik a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek kulturális és tudományos tevékenységének támogatására, közművelődési rendezvények lebonyolítására, valamint e tevékenységek eredményeinek megteremtésére, terjesztésére és bemutatására szolgáló pénzeszközök biztosítása. Pénzügyi eszközök biztosítása azon magán és jogi személyek számára, akik kreatívan vagy tudományosan részt vesznek a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek kultúrájának fejlesztésében. Együttműködés államigazgatási szervekkel, területi önkormányzati szervekkel, közintézményekkel és külföldön működő partneri szervezetekkel a kultúra támogatása céljából [84].

Ami a szlovákiai nemzeti kisebbségekről szóló külön törvény kiadását illeti, a 2020-as választások után parlamenti koalícióval megalakult Szlovákia kormánya programkiáltványában az ország történetében először fogalmazott meg egy átfogó kisebbségi törvény megalkotásának fontosságát. A Szlovák Köztársaság kisebbségi kormánybiztosi hivatala jelenleg a kisebbségek jogállását taglaló törvényjavaslatot készíti elő. Eddig két részét tárgyalták meg: a bevezetést (preambulum) és az

általános rendelkezéseket. A munkacsoport foglalkozni kezdett a javaslat további olyan részeivel, amelyek a kisebbségi jogok foganatosításának, megtartásuk ellenőrzésének és a nemzeti kisebbségek részvételének, bevonásának intézményes biztosítását szabnák meg [52].

Fontosnak tartjuk még elmondani, hogy a Szlovák Köztársaság etnopolitikájának szabályozási és jogi ellátása mellett az állam hatékonyan működő nemzetiségi politikai intézményrendszerrel is rendelkezik. Ilyen például a Szlovák Köztársaság Kormányának Emberi Jogok, Nemzeti Kisebbségek és Esélyegyenlőség Tanácsa (különböző néven működött) – a Szlovák Köztársaság etnopolitikai területén működő központi szintű tanácsadó testület, amelynek hatáskörébe tartozik a gazdasági, szociális és kulturális élet, valamint az egyéni és kollektív jogok védelme. A Tanács részeként működik a Nemzeti Kisebbségek és Etnikai Csoportok Jogainak Bizottsága, valamint a Rasszizmus, az idegengyűlölet, az antiszemitizmus és az intolerancia egyéb formáinak megelőzésével és felszámolásával foglalkozó bizottság is [33, 133. o.].

A nemzeti szlovák jogszabályok elemzése után azt a következtetést lehet levonni, hogy mindössze két konkrét törvény szabályozza a nemzeti kisebbségek jogait. Az egyik a Nemzeti kisebbségek nyelvhasználatáról szóló 184/1999. törvény és a Nemzeti kisebbségek kultúrájának előmozdítását szolgáló alapról szóló 138/2017. törvény. Más regulák, mint például az antidiszkriminációs törvény, az oktatási törvény, a név- és vezetéknevtörvény vagy a választójogi törvény többek között tartalmazznak a nemzeti kisebbségekre is utaló rendelkezéseket, de nem szabályozzák a kisebbségi jogokat [105].

Kutatásunkat összegezve, a Szlovák Köztársaság Alkotmánya nagyon általános szinten és szűk körben szabályozza a nemzeti kisebbségek jogait. A dokumentum azonban egyértelműen megfogalmazza azt a kötelezettséget, hogy e jogok természetét és gyakorlását külön törvényben kell rögzíteni. Jelenleg csak a nyelvi jogokat és a nemzeti kisebbségek kultúrájának finanszírozását szabályozzák külön rendeletek. Más törvények önmagukban nem rögzítik a kisebbségi jogokat, csupán vonatkoznak a nemzeti kisebbségek egyes jogaira.

Alapjában véve a szlovák jogrendszer nem igényel radikális szerkezetátalakításokat. A rendszer előtt álló fő kihívások a követelmények hatékony végrehajtásában rejlenek. Ez gyakran megköveteli magukban a dokumentumokban vagy mechanizmusokban történő változtatásokat.

2.3 Magyarország jogszabályozása

A nemzeti kisebbség kifejezés tartalma változó fogalom, amelyet a jogalkotó a döntéseivel formál attól függően, milyen személyiségvonásokat helyez védelem alá, milyen nemzeti kisebbségi többletjogokat kíván támogatni, illetve milyen intézkedéseket visz véghez. A nemzeti kisebbségi jogok jellege szorosan kapcsolódik az adott ország történelméhez és társadalmához. A kisebbségpolitika széleskörűen alkalmazott fogalom, az ország kultúrájához igazodva feladata lehet a gazdasági-társadalmi egyenlőtlenségekre való reagálás, a vallásszabadság szavatolása, az őslakosok védelme, vagy a hátrányos társadalmi csoportok támogatása [114]. Ezen jegyek függvényében fontosnak tartom megvizsgálni a magyarországi nemzeti kisebbségi jogszabályozást.

Magyarországon 1989-2011 között a nemzeti és etnikai kisebbségek elnevezést használták, azonban a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény elfogadásával Magyarországon a nemzetiségeket érintő fogalomhasználat is megváltozott, a jogalkotásban korábban használt kifejezést felváltotta a nemzetiség fogalma.

A 2011. évi CLXXIX. a nemzetiségek jogairól szóló törvény értelmében, nemzetiség minden olyan – Magyarország területén legalább egy évszázada honos – népcsoport, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van, a lakosság többi részétől saját nyelve, kultúrája és hagyományai különböztetik meg, egyben olyan összetartozás-tudatról tesz bizonyosságot, amely mindezek megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul. Magyarország ezen meghatározás alapján 13 nemzetiséget ismer el hivatalosan, amelyek a következők: bolgár, cigány, görög, horvát, lengyel, német, örmény,

román, ruszin, szerb, szlovák, szlovén, ukrán. A törvény meghatározza az egyéni és kollektív jogokat is [118].

A 2011. évi CLXXIX. törvény kimondja, hogy az egyéni jogok körébe soroljuk a nemzetiségi önazonosság szabad megvallását, őrzését vagy elhagyását. Ezen kívül, az egyénnek joga van szabadon használni az anyanyelvét szóban és írásban, történelmét, kultúráját, hagyományait megismerni, ápolni, gyarapítani és továbbadni; megtanulni anyanyelvét, részt venni anyanyelvű köznevelésben, oktatásban és művelődésben, valamint joga van oktatási esélyegyenlőséghez és kulturális szolgáltatásokhoz. A nemzetiséghez tartozó személyeknek joguk van a családra vonatkozó nemzetiségi hagyományok tiszteletben tartására, családi kapcsolataik ápolására, családi ünnepeiknek anyanyelven történő megtartására és az ezekhez kapcsolódó, vallási közösség által végzett szertartások anyanyelven való lebonyolítására. A nemzetiség tagjának joga továbbá, hogy anyanyelvén használja a családi és utónevét, és joga van családi és utónevének hivatalos elismeréséhez, saját és gyermeke utónevének saját nemzetiségének megfelelő megválasztásához és nemzetisége nyelvének szabályai szerinti anyakönyveztetéséhez. Végül ezen személynek joga van a nemzetiségi szervezetek létesítésénél választójog gyakorlásához is [130].

Úgyszintén a nemzetiségek jogairól szóló törvény szerint Magyarország biztosítja a nemzetiségeknek rendezvényeik és ünnepeik zavartalan megtartásához, építészeti, kulturális, kegyeleti és vallási emlékeik, hagyományaik megőrzéséhez, ápolásához és átörökítéséhez, jelképeik használatához fűződő jogait [11].

Jelen törvény továbbá elismeri a kollektív nemzetiségi jogokat is. A nemzetiségeket megillető kollektív – vagyis az egész nemzetiséget, mint közösséget megillető – jogok körébe tartozik az önazonosság megőrzése, ápolása, erősítése és átörökítése, történelmi hagyományaik, nyelvük megőrzése és fejlesztése, tárgyi és szellemi kultúrájuk ápolása és gyarapítása. A nemzetiségeknek a közösségi névhasználathoz fűződő jogaik gyakorlása során joguk van a történelmileg kialakult helységnevek, utcanevek és egyéb, a közösség számára szánt földrajzi megjelölések használatához, intézmények létrehozásához és működtetéséhez, nemzetiséghez

tartozók óvodai neveléséhez, általános iskolai neveléséhez-oktatásához, nemzetiségi kollégiumi ellátásához, gimnáziumi, szakközépiskolai, szakiskolai neveléséhez-oktatásához [130].

Az anyanyelv használata a nemzetiségek életében kiemelkedően nagy szereppel bír, hiszen ezen nyugszik identitásuk megőrzése. Ennek okán az anyanyelven folyó oktatás a kisebbségek szempontjából kulcsfontosságú. Nemzetiségi tartalmú nevelés-oktatást az állami és egyházi intézményeken túl, a nemzetiségi önkormányzatok is biztosíthatnak. Magyarországon jelenleg 127 nemzetiségi önkormányzat által fenntartott köznevelési intézmény van, amelyek között egyaránt megtalálható óvoda, általános-, illetve középiskola. A 127 nemzetiségi önkormányzat által fenntartott köznevelési intézmény közül 82 német nemzetiségi, azonban találkozunk 12 román, 9 szerb, 9 szlovák, 6 horvát, 5 szlovén, 2 görög, 2 ukrán és 2 roma intézménnyel is. A fennmaradó 4 nemzeti kisebbség többnyire szétszórta él az országban, így esetükben a köznevelési intézmény fenntartása nem reális [118].

Az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségvédelmi Keretegyezmény Tanácsadó Bizottsága legutóbbi Magyarországról szóló véleményében megállapította, hogy a roma kisebbséghez tartozó személyek sajnálatos módon a közélet minden területén strukturális nehézségekkel küzdenek, beleértve az oktatást, a foglalkoztatást, valamint a lakhatáshoz és az egészségüghöz való hozzáférést. A vélemény szerint „sürgős intézkedésekre” van szükség a korai iskolaelhagyás elleni küzdelemhez, valamint a romák minőségi oktatásának előmozdításához, beleértve a szegregált területeket is. A hátrányos helyzetű térségek számára „átfogó és hatékony” pedagógus-toborzási és -képzési programra van szükség. Az egészségügy tekintetében „átfogó cselekvési tervet” szorgalmazzanak a szolgáltatáshiány kezelésére, a romák által lakott hátrányos helyzetű területekre összpontosítva, valamint az antidiszkriminációs törvényre az egészségügyi szakemberek és a betegek körében [87].

Magyarországon a nemzetiséghez tartozó személyeknek továbbá joguk van kapcsolatot tartani mind az anyaország állami és kommunális intézményeivel, mind a más országokban élő nemzetiségekkel. Ennek megfelelően ez a jog egyéni és kollektív jogként is formálódik. Fontos megjegyezni, hogy Magyarország minden szomszédos országgal olyan kétoldalú megállapodást kötött, amely kölcsönösen

biztosítja a kapcsolattartás jogát a nemzetiségi közösségek és anyaországai között [86]. Egy ilyen jog biztosítása nagyon fontos a nemzeti kisebbségekhez tartozóknak.

A médiával kapcsolatban a nemzetiségi törvény 6. paragrafusa kimondja, hogy azon településeken, ahol a nemzetiségi arány a népszámlálás szerint eléri a tíz százalékot, és a településen nemzetiségi önkormányzat vagy nemzetiségi egyesület működik, az érintett települési önkormányzat vagy nemzetiségi egyesület kérelmére az önkormányzat által működtetett vagy finanszírozott médiaszolgáltató rendszeres nemzetiségi közszolgálati műsorokat nyújt az adott településen élő nemzetiségi közösség anyanyelvi tájékoztatása érdekében. Ez a rendelkezés szintén vonatkozik a helyi önkormányzatok által kiadott vagy finanszírozott sajtótermékekre is [11].

A hatósággal való kapcsolattartás tekintetében elmondható, hogy a polgári és büntetőeljárásban, valamint a közigazgatási eljárásokban az anyanyelvhasználatot a vonatkozó eljárási törvények biztosítják. Így a bírósági eljárásban az anyanyelvhasználatot a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény, valamint a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény biztosítja. Az államigazgatási eljárásokban az anyanyelvhasználatot a közigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény fekteti le. Ennek értelmében nemzetiségi közösséghez tartozó országgyűlési képviselők és a nemzetiségi szószólók anyanyelvükön szólalhatnak fel az Országgyűlésben és az önkormányzatokban, valamint anyanyelvükön nyújthatnak be képviselői okiratokat [86].

A nemzeti kisebbségekről rendelkezik Magyarország Alaptörvénye is. Az Alkotmány XXIX. cikke kimondja, hogy „a Magyarországon élő nemzetiségek államalkotó tényezők. Minden, valamely nemzetiséghez tartozó magyar állampolgárnak joga van önazonossága szabad vállalásához és megőrzéséhez. A Magyarországon élő nemzetiségeknek joguk van az anyanyelvhasználatához, a saját nyelven való egyéni és közösségi névhasználatához, saját kultúrájuk ápolásához és az anyanyelvű oktatáshoz. A Magyarországon élő nemzetiségek helyi és országos önkormányzatokat hozhatnak létre” [19].

Az Alaptörvény ugyancsak garantálja a nemzetiségek részvételét az Országgyűlés munkájában: „A Magyarországon élő nemzetiségek részvételét az Országgyűlés munkájában sarkalatos törvény szabályozza”. Az országgyűlési képviselők választásáról szóló 2011. évi CCIII. törvény előírja a nemzetiségek képviselőinek és az Országgyűlés munkájában való részvételének feltételeit. Ezek a szabályozások lényegében a kedvezményes parlamenti mandátum megszerzésének feltételeit írják elő. Ha ezek a feltételek teljesülnek, a nemzetiségi listán szereplő jelöltek mandátumot és teljes körű képviselői jogot szerezhetnek saját nemzetiségük képviselőire az Országgyűlésben [86].

2022. május 3-án az Országgyűlés immár harmadik alkalommal úgy kezdte meg munkáját, hogy a törvényi környezetnek megfelelően részt vehet benne a Magyarországon élő 13 nemzetiség. Idén a német nemzetiségi listáról újra bejutott német nemzetiségi képviselő részvételével ismét megalakult a Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága. Sajnos az Országos Roma Önkormányzat nem állított roma nemzetiségi választási listát, így roma nemzetiségi képviselő vagy szószóló nem kerülhetett megválasztásra. Annak ellenére, hogy a roma nemzetiségnek így nem lesz képviselője vagy szószólója az Országgyűlésben, a bizottság továbbra is feladatának tekinti a roma nemzetiség parlamenti képviselőjét is. A bizottság fő célja a nemzetiségek problémáinak megoldása, ügyeinek előremozdítása és az előrehaladás felgyorsítása [127].

A Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét a nemzetiségi biztoshelyettes látja el. A biztoshelyettes feladatait az 2011. évi CXI. törvény határozza meg. Szalayné Sándor Erzsébet 2013-ban foglalta el hivatalát nemzetiségi biztoshelyettesként. Személyét 2019-ben újraválasztották, mandátuma 2025-ben jár le [114].

Megvizsgálva a nemzeti kisebbségek jogait Magyarországon – egy kielégítő képet kapunk. Az országban az alkotmány és egy nemzetiségi törvény is védi a kisebbségeket. Az utóbbi lefekteti mind az egyéni, mind a kollektív jogokat. A társadalmi részvétel elősegítésére és az emberek identitásnyilatkozatára, kultúrájuk megőrzésére és a kisebbségi nyelvek használatára való ösztönzés mind megtalálható

az országban. Azonban egy olyan nemzetállamban, mint Magyarország, a politikáknak a lakosság attitűdjével és viselkedésével is foglalkozniuk kell, hogy felhívják a lakosság figyelmét a társadalmi sokszínűsége, a kisebbségek fontosságára, valamint a diszkrimináció teljes megelőzésére, jelen esetben a romák körében.

2.4 Jogok a Lengyel Köztársaságban

Lengyelországban a nemzeti és etnikai kisebbségek védve vannak, valamint számos jog biztosított számukra, főleg nyelvükkel, oktatásukkal és kultúrájukkal kapcsolatban. A Lengyel Köztársaság 1997-es alkotmánya alapvető garanciákat biztosít a nemzeti és etnikai kisebbségekhez tartozó lengyel állampolgárok számára. Az Alkotmány 35. cikke kimondja, hogy a Lengyel Köztársaság biztosítja a nemzeti vagy etnikai kisebbségekhez tartozó lengyel állampolgárok számára a szabadságot, hogy fenntartsák és fejlesszék saját nyelvüket, fenntartsák szokásaikat és hagyományaikat, valamint fejlesszék saját kultúrájukat. A nemzeti és etnikai kisebbségeknek joguk van oktatási és kulturális intézményeket, a vallási identitás védelmét szolgáló intézményeket létrehozni, valamint részt venni a kulturális identitásukkal kapcsolatos ügyek megoldásában [7].

A Lengyel Köztársaság Alkotmányának 32. cikke rögzíti a bármilyen okból történő diszkrimináció tilalmát, különösen lefekteti, hogy a törvény előtt minden ember egyenlő, és senkit sem lehet megkülönböztetni a politikai, társadalmi vagy gazdasági életben [30, 69 o.].

Alkotmányos garanciák számos lengyel jogalkotási aktusra is vonatkoznak, amelyek között nagyon fontos megemlíteni a 2005. január 6-i Nemzeti és etnikai kisebbségekről, valamint a regionális nyelvről szóló törvényt. Ez az első olyan jogi aktus Lengyelország háború utáni történetében, amely teljes mértékben szabályozza a nemzeti, etnikai és nyelvi kisebbségek kérdését. Ez a törvény és számos más szabályozás képezi a nemzeti és etnikai kisebbségek jogai védelmének alapját a Lengyel Köztársaságban [79].

A jogszabály értelmében a nemzeti és etnikai kisebbség között csak az a különbség, hogy a nemzeti kisebbségnek jelenleg van önálló állama (anyaországa), egy etnikai kisebbségnek pedig nincs [2].

Az oktatással kapcsolatban a törvény 17. cikke előírja, hogy a kisebbség nyelvén történő oktatás vagy a kisebbség nyelvének, történelmének és kultúrájának oktatása az 1991. évi oktatási rendszerről szóló törvényben meghatározott elvek és eljárás szerint történik. Az oktatási rendszerről szóló rendelet kimondja: az állami iskoláknak lehetővé kell tenniük a tanulók nemzeti, etnikai, nyelvi és vallási identitástudatának megőrzését, és különösen lehetővé kell tenniük saját nyelvük, történelmük és kultúrájuk elsajátítását. A kisebbségi nyelv oktatása a szülők kérésére történik, és történhet óvodákban, speciális csoportokban, iskolákban vagy iskolaközi csoportokban. A törvény szerint a szükséges tankönyvek és segédtankönyvek az állami költségvetésből kiegészítő finanszírozásban részesülhetnek. Ugyancsak feljogosítja a gyerekeket annak az országnak a nyelve, történelme, kultúrája és földrajza tanulmányozására, amelynek kultúrájával az adott kisebbség azonosul, és lehetőséget ad művészeti foglalkozásokra és egyéb kiegészítő tevékenységekre az iskolákban, óvodákban [5].

Az oktatás terén leggyakrabban az iskolák finanszírozásának problémája merül fel. Egy kisebbségi nyelv vagy egy kisebbségi nyelv oktatása további forrásokat igényel, és úgy tűnik, hogy az állami hatóságok nem mindig tudják hatékonyan ösztönözni az iskolákat ilyen oktatás biztosítására.

Ami a kisebbségi nyelvhasználatot illeti az országban, a törvény lefekteti, hogy Lengyelországban nincs korlátozás a magán- vagy közéletben való nyelvhasználatra vonatkozóan. A hatóságokkal való hivatalos kapcsolattartáshoz azonban eddig csak a lengyel nyelv volt használható. Az új törvény lehetővé teszi a kisebbségi nyelvek segédnyelvként való használatát a települési hatóságokkal (3. szintű közigazgatási egységekkel) való kapcsolattartásban. Ugyanakkor a kisebbségi nyelv csak azokban a községekben használható, ahol az adott kisebbség a lakosság legalább 20%-át teszi ki, és feltéve, hogy a települést bejegyezték a Községek

Hivatalos Nyilvántartásába, ahol segédnyelvek használatosak. A bejegyzés kizárólag a Községi Tanács indítványára történik [83].

Tovább haladva munkánk során megállapítottuk, hogy a Nemzeti és etnikai kisebbségekről, valamint a regionális nyelvről szóló törvény 18. cikke meghatározza a kisebbségek kulturális identitásának védelmét, megőrzését és fejlesztését célzó tevékenységeket támogató intézkedéseket. Kötelezi a hatóságokat a megfelelő intézkedések megtételére, ideértve az állami költségvetésből nyújtott támogatásokat: kulturális intézmények tevékenysége; könyvek, folyóiratok, magazinok és szórólapok kiadása; kisebbségek által készített televízió- és rádióműsorok; a kisebbségi kultúrákhoz kapcsolódó helyek védelme; közösségi házak és könyvtárak tevékenysége; különböző formákban megvalósuló gyermekek és fiatalok oktatása; valamint a kisebbségekkel kapcsolatos ismeretek népszerűsítése [2].

Megjegyzendő, hogy Lengyelországban kedvező a helyzet a nemzeti kisebbségek tevékenységéről szóló tájékoztatás terén. Számos kiadvány, újság és folyóirat tájékoztat az országban élő nemzeti kisebbségek életéről. Számukat (57 publikáció) tekintve megállapítható, hogy a lengyelországi nemzeti kisebbségek információs szükségleteinek kielégítésének mértéke elegendő, hiszen egy nemzeti közösségre akár hat kiadvány is jut. Az információs források: a litván kétheti lap "Ausra", "Belorusz történelmi folyóiratok", a "Yevreyskeslovo" és a "Jidele" zsidó újságok, a "Hoffnung" német magazin, az ukrán hetilap, „A mi szavunk” és mások [26, 70-71 o.].

Számos ország jogszabályai korlátozzák a nemzeti kisebbségeket a hatalomban való részvételre, hiszen a nemzeti kisebbségek jelenléte magában hordozza az állam belső ellentétéinek kialakulásának valószínűségét, aminek eredményeként az állam egységét fenyegető veszélyek jelentkezhetnek. Ennek ellenére a legtöbb ország támogatja a nemzeti kisebbségek képviselőinek jelenlétét a kormányzati szervekben, és úgy gondolja, hogy ez enyhíti az etnikai feszültséget a társadalomban, és megakadályozza a konfliktusok kialakulását.

Elemelve Lengyelországot, a nemzeti kisebbségek politikai jogait a „Lengyel Köztársaság Szejmére és Szenátusára vonatkozó választójogi törvény” szabályozza.

A nemzeti kisebbségek kiváltságai nem biztosítják teljes körű részvételüket az ország politikai életében. Nehezen veszik fel a versenyt a sokkal nagyobb támogatottsággal rendelkező politikai pártokkal a lakosság körében. Nem mindegyikük állít fel jelöltet (például nem folytat politikai tevékenységet, vagy szétszórtan él), bár a lengyelországi választásokon részt vevő társadalmi-politikai csoportok közül a nemzeti kisebbségek képviselőinek egyesületei különleges jogokat élveznek: a parlamentbe való bejutáshoz nekik nem kell megszerezniük a szavazatok 5%-át országos szinten (csak egy mandátumra gyakorolják), mint minden más pártnak és csoportosulásnak. Az tehát, hogy jelöltjeik bejuttat-e a parlamentbe, már csak a településeken belüli szavazatok megoszlásától függ [34, 290 o.].

A parlamentbe való előnyös bejutással azonban csak a német nemzeti kisebbség él, amelynek hagyományosan több képviselője van a Szejmben. A német nemzeti közösség az egyetlen kisebbség, amelynek tevékenysége nemcsak a társadalmi-kulturális, hanem a regionális és nemzeti szintű politikai és gazdasági életre is kiterjed, és teljes mértékben részesül a lengyel jogalkotás előnyeiből. A kisebbség meglehetősen nagy száma és kompakt lakóhelye teszi lehetővé, hogy a csoport állandó képviselővel rendelkezzen a parlamentben [34, 290 o.].

Kutatásunk során szintén megvizsgáltuk a Lengyelország által kezdeményezett speciális testület létrehozását, az úgynevezett vegyes bizottságot. A bizottság egy olyan szerv, amelyben a nemzeti és etnikai kisebbségek képviseletet és tényleges befolyást kapnak az államigazgatás kisebbségpolitikájának kialakítására és végrehajtására. A vegyes bizottság, mint tanácsadó testület fő feladata, hogy következtetéseket adjon a kisebbségi jogok érvényesítését szolgáló intézkedésekről és a kisebbségek kulturális identitását fejlesztő programokról. Tagjai között szerepelnek az államigazgatási szervek képviselői, valamint valamennyi nemzeti és etnikai kisebbség, illetve regionális nyelvet használó kisebbség tagja. A bizottság tevékenysége az állami hatóságok azon alkotmányos kötelezettségének végrehajtásának egyik eleme, hogy megfelelő eszközöket garantáljanak a nemzeti és etnikai kisebbségek védelmére Lengyelországban [35, 175 o.].

Összefoglalva, a nemzeti és etnikai kisebbségek jogi védelme Lengyelországban átfogó és megfelel az európai normáknak. A kisebbségek jogállását szabályozó és jogokat biztosító alapszöveg a Nemzeti és etnikai kisebbségekről, valamint a regionális nyelvről szóló törvény, amely megerősíti a kisebbségekkel szembeni diszkrimináció tilalmának alkotmányos elvét, és biztosítja a kisebbségi jogokat az oktatáshoz, a kultúrához és a nemzeti kisebbségek nyelvhasználatához. A törvény továbbá meghatározza a nemzeti és etnikai kisebbségek részvételi formáját az országos szintű döntéshozatalban, de nem biztosítja teljes körű részvételüket az ország politikai életében. Erre csak a német kisebbségnek van joga.

2.5 A nemzeti kisebbségeket megillető jogok Romániában

Szilárd jogi és politikai keretek védik a romániai nemzeti kisebbségek jogait. Románia jelenleg 20 kisebbségi csoportot ismer el hivatalosan: albánok, bolgárok, örmények, csehek, horvátok, zsidók, németek, görögök, olaszok, macedónok, magyarok, lengyelek, romák, lipovánok, ruszinok, szerbek, szlovákok, tatárok, törökök és ukránok [27, 5 o.].

A nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos alapelveket az Alkotmány első cikkei tükrözik: Románia nemzeti, szuverén és független, egységes és oszthatatlan állam. A 4. cikk szerint Románia minden állampolgárának közös és oszthatatlan a hazája, fajra, nemzetiségre, etnikai származásra, nyelvre, vallásra, nemre, véleményre, politikai hovatartozásra, vagyoni vagy társadalmi származásra való tekintet nélkül. A 6. cikk meghatározza az e területre vonatkozó iránymutatást, amely szerint az állam elismeri és garantálja a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogát etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásuk megőrzéséhez, fejlesztéséhez és kifejezéséhez. Az állam által a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek identitásának megőrzése, fejlesztése és kifejezése érdekében tett védőintézkedések meg kell felelniük a többi román állampolgárral szembeni egyenlőség és megkülönböztetésmentesség elvének [38, 332-333. o.].

Az Alkotmány 120. cikkének 2. pontja kimondja, hogy azokban a területi-közigazgatási egységekben, ahol a nemzeti kisebbségek jelentős számú képvisellete van jelen, a helyi hatóságokkal és önkormányzatokkal való kapcsolattartásban megengedett a kisebbségek nyelvének használata külön szerves törvény értelmében. A 127. cikk 2. bekezdése előírja, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó román állampolgárok a bíróságokon anyanyelvüket használhatják, szintén külön szerves törvény rendelkezései szerint [6].

A fent említett lefektetett jogok ellenére is merülnek fel nehézségek, például a hatóságokkal való kétnyelvű kommunikációban még azokban a közigazgatási-területi egységekben is, ahol magas a nemzeti kisebbségek aránya, ugyanis minden hivatalos dokumentum csak román nyelven jelenik meg, csakúgy, mint a hatóságokkal való szóbeli és írásbeli kommunikáció. A nemzeti kisebbségek nyelvét csak a kisebbségekkel kapcsolatos intézményekben használják [27, 9 o.].

Az anyanyelv használatának jogát a közigazgatási törvény tovább vázolja és hasonlóképpen meghatározza, hogy azokban a közigazgatási-területi egységekben, ahol a nemzeti kisebbség a lakosság több mint 20%-át képviseli, az anyanyelv használata megengedett a hatóságokkal való kapcsolattartásban, és a hatóságoknak kisebbségi, valamint román nyelven kell válaszolniuk a megkeresésekre. Továbbá, az említett közigazgatási-területi formációkban a földrajzi és az állami intézménynevek írásakor a román mellett a kisebbségek nyelvét is kell használni [4].

A romák nyelvi jogainak kérdése e nemzeti kisebbség sajátos és összetett helyzete miatt külön figyelmet érdemel. Az elmúlt években a cigányság helyzetének javítására irányuló kormányzati és nem kormányzati erőfeszítések is felerősödtek. Az oktatás terén az Oktatási, Kutatási és Ifjúsági Minisztérium olyan rendszert igyekszik kiépíteni, amely képes a roma etnikumhoz tartozó leendő pedagógusok képzésére, több roma közösség bevonására a roma civil szervezetekkel közösen kialakított oktatási programokba, továbbá igyekszik stratégiáit jobban a roma értékekhez, hagyományokhoz és életmódhoz igazítani [101].

Az oktatás terén Románia alkotmánya biztosítja az ország nemzeti kisebbségeinek azt a jogot is, hogy anyanyelvüket tanulják, és kérésre az oktatás

minden szintjén anyanyelvükön tanuljanak. Ezt a normát a 2011-ben elfogadott „Nemzetnevelési törvény” is tartalmazza. Ezen túlmenően az állam garantálja a megfelelő tanintézménybe történő szállítás finanszírozását azoknak a tanulóknak, akik nem tudnak a településükön nemzeti kisebbségi nyelvű oktatási intézménybe járni. Végül a törvény előírja, hogy az államnyelv és -irodalom, az anyanyelv, a nemzeti kisebbségek irodalmának, történelmének és kultúrájának oktatása a nem román anyanyelvű iskolákban az egyes nem domináns közösségek számára külön kidolgozott program szerint történjék. A gyakorlatban azonban gyakran hiányoznak a tankönyvek és egyéb oktatási anyagok a nemzeti kisebbségek nyelvén oktató román oktatási intézmények számára [56].

Ami a médiát illeti, Romániában az figyelhető meg, hogy a nyomtatott és sugárzott média ugyancsak számos kisebbségi nyelven elérhető, különösen magyar és német nyelven. Azokban a régiókban, ahol más csoportok, például ukránok, örmények, törökök és szlovákok koncentrálnak, gyakran elérhetőek a helyi adások az ő anyanyelvükön is [112].

A nemzeti kisebbségek politikai szerepvállalását kutatva a következőkre jutottunk: azok a nemzeti kisebbségekhez tartozó polgári szervezetek, amelyek az általános arányos rendszer szerint nem képviseltetik magukat a parlamentben (jelenleg Romániában a magyar nemzeti kisebbséget képviselő politikai erő), a kvótaelv szerint egy parlamenti mandátumra jogosultak. Ezt a jogot Románia alkotmányának 62. cikke és a választójogi törvény biztosítja. Ha egynél több szervezet állítja magát ugyanannak a nemzeti kisebbségnek a képviselőjére, a legtöbb szavazatot kapott szervezet kap képviseletet a parlamentben [27, 7. o.].

Ez a megközelítés azonban nem oldja meg a nemzeti kisebbségek képviseletével kapcsolatos összes nehézséget. A választójogi törvény értelmében csak azoknak a kisebbségeknek van joguk a kötelező egy mandátumra a képviselő-testületben, amelyek képesek saját szervezetet létrehozni. Az összlakosság arányát és a politikai szervezettség szintjét figyelembe véve az állami törvényhozásba általában csak a romániai magyar közösség pártja kerül be. Hasonló rendszer vonatkozik a helyi szintű képviseletre is. Az elnöki és helyettesi posztra a nemzeti

kisebbségek szervezetei állíthatnak jelöltet, de a helyi tanácsokban már képviselt egyesületek előnyben részesülnek. Ezt a rendszert a Velencei Bizottság bírálta, hiszen ez korlátozza a nemzeti kisebbségek új csoportjainak jogait a közéletben és a politikai életben való részvételre [56].

Fontos állomás volt a Nemzeti Kisebbségek Tanácsának megalakulása az országban, amelynek feladatai közé tartozik a kisebbségek anyagi támogatásának intézése is. A 2002. július 6-i kormányhatározat értelmében a Nemzeti Kisebbségek Tanácsa Románia kormánya alá tartozó konzultatív testület, amelynek célja a nemzeti kisebbségek szervezeteivel való kormányzati párbeszéd kialakítása. Továbbá a Tanács feladatai közé tartozik a nemzeti kisebbségeket képviselő szervezetek koordinálása és támogatása. A kormányhatározat értelmében a Nemzeti Kisebbségek Tanácsa a román parlamentben képviselt nemzeti kisebbségek szervezeteinek mindegyikéből 3-3 képviselőt foglal magában [27, 11. o.].

A nemzeti kisebbségi jogokat vizsgálva Romániában meg kell jegyeznünk, hogy a Szlovák Köztársasághoz hasonlóan a mai napig nem került tető alá egy átfogó nemzetiségi-kisebbségi törvény. Az évek során számos törvénykezdeményezés történt, de sajnos mind kudarcba fulladt.

Románia azzal, hogy semmilyen kisebbségi törvényt nem fogadott el, megsértette mindazokat a kötelezettségeket, amelyeket írásban vállalt és megígért az ország Európai Tanácsba való felvételekor. Amikor Románia ratifikálta a Nemzeti Kisebbségvédelmi Keretegyezményt, úgy gondolták, hogy nincs szükség további kisebbségi törvénykezésre, mert a Keretegyezménynek ez a funkciója, noha éppen az Európai Tanács által elfogadott követelmények írják elő az ilyen jogszabályok kidolgozásának szükségességét [89].

Mindent összevetve, a román jogalkotás jelentős előrelépést tett a nemzeti kisebbségek jogainak biztosításában. Különösen szembetűnő ez a nemzeti kisebbségi oktatás terén. Mindemellett kérdések merülnek fel a kvótaképviselő biztosításának normáival kapcsolatban a parlamentben és a helyi tanácsokban. Bár itt is érvényesülnek a pozitív diszkrimináció elemei, ezek leginkább a már képviselt

szervezeteket érintik. Így ez a megközelítés korlátozza az új kisebbségek lehetőségeit.

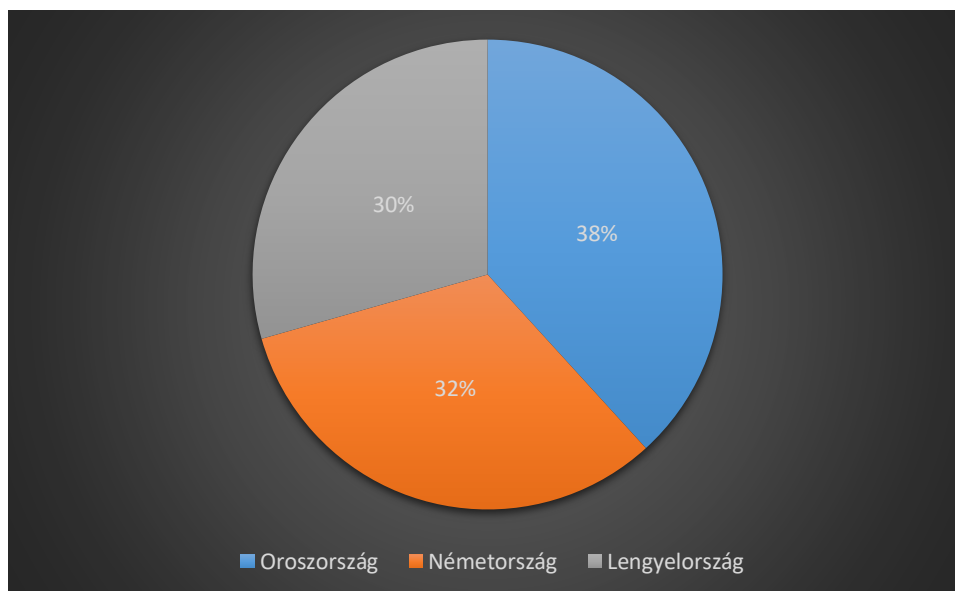
Összességében az alábbi következtetéseket vonhatjuk le: napjainkban az EU és más európai intézmények hatására a kulturális és etnikai sokszínűsége egyre inkább az országot gazdagító, emberi, civil, kulturális és gazdasági értéket növelő elemként tekintenek, sem mint teherre. A közép-kelet-európai országok példáján jól látható általános tendencia az európai integráció egyik legfontosabb stratégiai feladatának fokozatos megvalósulásában áll: az országok sajátosságait figyelembe véve biztosítani az egységes politikai megközelítést, a nemzeti kisebbségek jogainak azonos vagy legalább nagyon hasonló védelmét és az etnikai integrációt az EU és az Európa Tanács valamennyi országában.

2.6 A háborús menekültek eloszlása Közép-Kelet-Európában

2022 februárja óta Ukrajnából több millió menekült lépte át a szomszédos országok határait, és további milliók kényszerültek az országon belül menekülni. Ezek az emberek védelemre és támogatásra szorúlnak. Tekintettel a vészhelyzetre és a humanitárius szükségletek mértékére, a fogadó országok ügynökségei régiók közötti menekültreagálást hajtanak végre a menekültek támogatása érdekében. A Regionális Menekültügyi Reagálási Terv egyesíti a nemzeti hatóságokat, az ENSZ-ügynökségeket, a nem kormányzati szervezeteket, valamint a civil társadalmi szervezeteket, és a befogadó országok kormányainak támogatására összpontosít, hogy garantálja a menekültek befogadását, teljes hozzáférést biztosítva jogaikhoz, összhangban a nemzetközi normákkal. Emellett kiemelten kezeli a kritikus védelmi szolgáltatások és a humanitárius segítségnyújtás megfelelő ellátását [109].

Ukrajna 2022. február 24-i teljes körű orosz inváziója óta több mint 11 millió embernek kellett elhagynia otthonát országon belül vagy határátlépéssel. 2023. augusztus 1-jén világszerte 6,2 millió Ukrajnából érkező menekültet regisztráltak.

A 3. számú ábrán látható az ukrán háborús menekültek legnagyobb számban való eloszlása különböző országokban:

3.sz.ábra. Az ukrán menekültek eloszlása országoként [92] (saját szerkesztés)

Ennek megfelelően Oroszországban 1,3 millió, Németországban 1,1 millió és Lengyelországban 1 millió menekült található. Más határmenti országok is fogadnak kisebb számban menekülteket: Moldovában 116 835; Szlovákiában 105 600; Romániában 95 035; Magyarországon pedig 49 375 vannak. A Cseh Köztársaságnak ugyan nincs közös határa Ukrajnával, de augusztus 1-jén 358 225 menekültet, vagyis az ország lakosságának 3,4%-át fogadta be [92].

A Cseh Köztársaság egyszerre tranzit- és célország is, ahol Lengyelország és Németország után a harmadik legtöbb regisztrált ukrán menekült van a régióban, valamint itt a legtöbb az Ukrajnából érkezett menekült az egy főre jutó számot tekintve világszerte. Az ország Munkaügyi Minisztériuma felmérést végzett a menekültek körében. A felmérésből kiderül, hogy az Ukrajnából érkezők között 44% nő és 36% gyermek. Életkorukat tekintve a felnőttek háromnegyede 45 év alatti, 28%-uk 30 év alatti. Az egyetemest végzett ukránok aránya kétszerese (35%), mint a cseh lakosoké (17,6%). Ez azt jelenti, hogy az Ukrajnából érkező menekültek jelentős fejlődési potenciált hoznak Csehországba. A Cseh Köztársaságban a leggyakoribb ukrán menekültcsalád típusa az egygyermekes anya. A családok legnagyobb hányada (44%) olyan emberek háztartásában él, akik szolidárisan szállást biztosítanak a menekülteknek [108].

Az ukrajnai háború kitörése óta Szlovákiába szintén rohamosan özönlenek a védelmet kereső személyek. Több mint egymillió, nemzetközi védelemre szoruló

ukrán és harmadik országbeli állampolgár lépte át Szlovákia határát, 78 százalékuk nő és gyermek. Az Ukrajnából érkező menekültek között vannak idősek, fogyatékkal élők és sürgős egészségügyi ellátásra szorulóak. Szlovákia kormánya nagylelkűen nyitva tartotta a határokat, az országos, kerületi és helyi hatóságok pedig gyorsan reagáltak a nagyszámú érkezőkre. Az ideiglenes védelmi státuszt 2022. március 1-je óta vehetik igénybe az ukrán menekültek és családjaik, és eddig 105 000 személy élt ezzel a lehetőséggel Szlovákiában. A kormány becslései szerint további 10 000 ukrán részesül törvényes keretek között megtúrt tartózkodásban, ezért nem regisztráltak védelemre az országban [110].

Úgyszintén 2022. február 24. óta hozzávetőleg 3,5 millió ember érkezett Ukrajnából Lengyelországba. Ez a szám nagyjából 53%-a annak a 6,2 millió embernek, akik a háború miatt menekültek el Ukrajnából. Sok ukrán választja Lengyelországot úti célként kulturális és nyelvi közelsége, határának nagy hossza és az országban már élő nagy ukrán diaszpóra miatt. Jelenleg 1 millió körül van az ukrán menekültek száma az országban. A Lengyelországba érkezők körülbelül 93%-a felnőtt nő (50%) és gyermek (43%). Ez az arány abból adódik, hogy a hadköteles korú (18–60 év) férfiaknak tilos elhagyniuk Ukrajnát. A február 24. óta PESEL-re (lengyel elektronikus társadalombiztosítási rendszer) regisztráló ukránok 7,4%-a 65 év feletti. A vizsgált válaszadók 10%-a pedig 65 év felettekkel utazott az országba [96].

A tovább vizsgált statisztikák szerint másfél év alatt több mint négy millió ember menekült el Ukrajnából Magyarországon keresztül. 2023 szeptemberi adatok alapján körülbelül 50 ezren tartózkodnak az országban és több mint 37 ezren folyamodtak ideiglenes védelmi státuszért. Ezen kívül még sok ezren találtak itt menedéket különféle tartózkodási módok által, csatlakozva a már itt élő jelentős számú ukrán lakossághoz. A többi közép-kelet-európai országhoz hasonlóan, Magyarországon is a nők és gyerekek teszik ki a menekültek legnagyobb részét [70].

Románia ugyancsak a háború kitörésének első napjától megkezdte az ukrán menekültek fogadását. Az Ukrajnával határos Románia tranzit- és célországgként is szolgált a lakóhelyüket elhagyni kényszerült ukránok számára. Eddig több mint 1,6

millió ukrán érkezett Romániába, ebből körülbelül 95 000 még mindig az országban tartózkodik. Mintegy 74 ezer Ukrajnából érkező menekült kapott ideiglenes védelmet. A becslések szerint a Romániában tartózkodó menekültek 33%-a gyerek. Egyes esetekben a gyermekeket elválasztják szüleiktől/gondviselőiktől, mielőtt Romániába/átutazásra indulnak, távoli rokonokkal vagy nem rokon felnőttekkel csoportosan utaznak, mivel családtagjaik az elszállításuk után visszatértek Ukrajnába. Február 24.-e óta mintegy 4620 kísérő nélküli gyermek érkezett Romániába, közülük 202 jelenleg állami védelem alatt áll [111].

Összesítve a megvizsgált adatokat elmondható, hogy Közép-Kelet Európa országaiban jelenleg több mint másfél millió ukrán menekült tartózkodik. Ezek közül a legtöbben (1 millió) Lengyelországban vannak. A menekültek összetételét tekintve a nők és gyerekek alkotják a túlnyomó részt, hiszen a hadköteles korú (18-60 év) férfiaknak tilos elhagyni Ukrajnát.

III.FEJEZET

NEMZETI KISEBBSÉGI SZERVEZETEK KÖZÉP-KELET- EURÓPÁBAN

Az államok kötelesek mindenki számára egyenlő esélyeket garantálni a gazdasági, társadalmi, kulturális és politikai életében való részvételhez. A nemzeti kisebbségi jogok védelmét a jó kormányzás függvényének és az integráció előmozdításának egyik módjának is kell tekinteni. Az etnikumok közötti kérdések megfelelő megoldása az államok és a többség érdeke is, nem csak a kisebbségé. Azok a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek, akiknek a kisebbségi jogait tiszteletben tartják, hatékonyan vesznek részt az állam politikai és gazdasági életében, és látják, hogy az állam intézményein keresztül el tudják érni céljaikat, nagyobb valószínűséggel adják hűségüket az államnak és vállalják az azzal kapcsolatos felelősségüket.

Mindezek megvalósításában nagy szerepet játszanak a civil szervezetek. A nemzeti kisebbségi szervezetek társadalmi közvetítői szerepet töltve be a különféle érdekképviseleti csoportok és kormányzati struktúrák között, a civil társadalom és az állam között, tevékenységüket a nemzetközi kapcsolatok fejlesztésére, a nemzeti kisebbségek kultúrájának újjáélesztésére, identitásuk megőrzésére, valamint lelki szükségleteik kielégítésére irányítják.

Diplomamunkánknak ebben a fejezetében megvizsgáljuk a közép-kelet-európai országokban megtalálható nemzeti kisebbségi szervezeteket és bemutatjuk azok munkáját.

3.1 A Cseh Köztársaság és a Lengyel Köztársaság

A Cseh Köztársaságban a nemzeti kisebbségeket képviselő szerv a Nemzetiségi Kormánytanács, amelyet először hivatalosan a Csehszlovák Szocialista Köztársaság nemzetiségi helyzetéről szóló 144/1968. sz. alkotmánytörvény elfogadásával hoztak létre. 1989 novembere után, az akkori Csehszlovák Föderációban a cseh kormány határozatot fogadott el a Nemzeti Kisebbségek (Nemzetiségek) Tanácsának alapokmányának tervezetéről, a Tanács új Statútumáról. A Tanács a cseh kormány tanácsadó, kezdeményező és koordináló testülete a nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos politikai kérdésekben. A jelenlegi Tanács a nemzeti kisebbségek tagjainak jogairól és egyes törvények módosításáról szóló törvény értelmében jött létre. 14 nemzeti kisebbséget – fehérorosz, bolgár, horvát, magyar, német, lengyel, roma, ruszin, orosz, görög, szlovák, szerb, ukrán és vietnami – képvisel [78].

A kisebbségek oktatásában nagy szerepet játszik a Nováškola, amely 1996 óta támogatja a kisebbségek, bevándorlók, valamint más, szociálisan és kulturálisan hátrányos helyzetű csoportokhoz tartozó gyermekek és fiatalok oktatását. A Nováškola székhelye Prágában van, de az egész Cseh Köztársaságban aktív. Célja az előítéletek nélküli nyitott és barátságos környezet kialakítása, az esélyegyenlőség biztosítása mindenki számára. A szervezet képzéseket, szemináriumokat és konferenciákat is szervez, és együttműködik migránsokkal, valamint különböző területek szakembereivel (például tanárokkal)[90].

Fontos kitérnünk arra, hogy a mai Cseh Köztársaság területén különféle nemzeti kisebbségek élnek. Ezek a németek, szlovákok, lengyelek, magyarok, ukránok, romák stb. A Nemzeti Kisebbségek Háza egy prágai létesítmény, amely elősegíti az etnikumok közötti megértést és az állampolgárok bizonyos etnikai csoportokkal és nemzetiségekkel kapcsolatos előítéleteinek leküzdését. Az

elsődleges munka a prágai nemzeti kisebbségek (bolgár, magyar, német, lengyel, roma, ruszin, orosz, görög, szlovák, szerb és ukrán) tevékenységét foglalja magába [80].

Egy másik, a Prágai Multikulturális Központ – egy olyan egyesület, amely különböző kultúrák képviselőinek együttélési kérdéseivel foglalkozik Csehországban és a világ más részein. 1999-es megalakulása óta folyamatosan bővíti oktatási, kulturális és információs tevékenységét. Mesterkurzusokat, tanfolyamokat, nemzetközi szemináriumokat, vitákat, filmes és irodalmi esteket, migrációról szóló oldalakat és multikulturális könyvtárat készít nemcsak gyerekek, diákok, tanárok, könyvtárosok, hanem a nagyközönség számára is [59].

A prágai Lengyel Klub célja a lengyel nyelv és irodalom művelése és népszerűsítése, valamint a Prágában élő lengyelek közötti kapcsolattartás és társadalmi interakció fenntartása [85].

A német kisebbséghez körülbelül 41 000 fő tartozik, ami a teljes lakosság mintegy 0,4 százaléka. A csehországi németek a szudétanémetek leszármazottai, akik a kiutasítás ellenére is az országban maradtak. Többségük azonban nem tartja magát szudétanémetnek, és a cseh kormány sem érzékeli őket így. A második világháború után a csehországi németekre erős alkalmazkodási nyomás nehezedett, így különösen ennek a kisebbségnek a fiatalabb tagjai gyakran asszimilálódtak az országban élő cseh többségi lakossághoz. A Német Szövetségek Közgyűlése a csehországi német kisebbség regionális és helyi egyesületeinek szervezete, amelynek székhelye Prágában van. Ma a megmaradt német kisebbség 22 önállóan bejegyzett egyesülete és 15 találkozóközpontja tartozik a közgyűléshez. Különböző kisebbségi bizottságokban képviseli a német etnikumot, és a közigazgatási hatóságok kapcsolattartója [106].

A Cseh Köztársaságban továbbá 11 civil egyesület működik, amelyek a szlovák nemzeti kisebbség egyesületeiként vannak bejegyezve. Ezeknek az egyesületeknek mintegy 4-5 ezer regisztrált tagja van. A legnagyobb számú egyesületek a Klub slovenskej kultury (Szlovák Kultúra Klubja) és az Obec Slovákov v ČR (Szlovákok közössége a Csehországban). A Klub Szlovákok és Csehek Lapja

című folyóiratot ad ki, amely a szlovák és cseh kultúrával és társadalommal foglalkozik. Az egyesület feladata a szlovák hagyományok fejlesztésével és támogatásával összefüggő rendezvények népszerűsítése és a lakosság tájékoztatása ezekről [85].

A csehországi ukrán közösség a Prágában, Brünben, HradecKralovében, Liberecben, Pardubicében és Karlovy Varyban létrehozott civil szervezetek széles hálózatában egyesül. A Nemzetközi Ukrán Iskolával kötött szerződés alapján Prágában működik az "Erudyt" Szombati Ukrán Iskola, amely az általános középfokú oktatás állami szabványának megfelelő oklevelet ad tanulóinak. 2017-ben Prágában megkezdte működését a Krok ukrán kulturális és oktatási központ, ahol ukrán nyelvet, irodalmat, kultúrát, folklórt és földrajzot tanítanak a gyerekeknek. A csehországi ukrán nemzeti kisebbség fontos egyesítő tényezője az egyház. Prága, Brno, Liberec, MladaBoleslav, valamint Pardubice városokban vannak görög katolikus templomok, aholistentiszteleteket tartanak, többek között ukrán nyelven is [65].

A magyar nemzeti kisebbség tagjainak tevékenységét a Csehországi Magyarok Szövetsége elnevezésű ernyős civil egyesület szervezi. A Szövetség legfontosabb projektje az évente megrendezésre kerülő Magyar Kultúra Napjai, amelynek keretében a magyar kultúra különböző kulturális eseményekkel mutatkozik be több cseh városban. A Magyarok Szövetsége kiadja a Prágai Tükör című folyóiratot is, amely 1993 óta évente ötször jelenik meg [85].

Térjünk rá Lengyelországra. Az Emberi Jogok Biztosa a jogi ellenőrzés és védelem alkotmányos hatósága az országban. A Biztos tevékenységében szerves és független más állami hatóságoktól. Az Emberi Jogok Biztosa védi az Alkotmányban és más jogszabályokban meghatározott emberi és állampolgári jogokat és szabadságokat. E feladat ellátása érdekében a Biztos megvizsgálja, hogy az emberi és állampolgári jogok és szabadságjogok tiszteletben tartására és érvényesítésére kötelezett szervezetek vagy intézmények által megtett vagy felhagyott cselekmények nem vezettek-e jogsértéshez, illetve a társadalmi együttélés és igazságosság elveinek

megfelelő intézkedéseket tesz[91].Ez az intézmény szerves részét képezi a nemzeti kisebbségek, illetve azok jogai védelmének Lengyelországban.

Emellett összesen mintegy 20 különböző nemzetiségi szervezet működik a Lengyel Köztársaságban, köztük a Litván Szövetség, Lengyelországi Litván Közösség, St. Kazimierz Egyesület, Litván Ifjúsági Egyesület, Ukránok Uniója; „Ukrán Ház” Egyesület és mások[37, 24 o.].

A legnagyobb etnikai csoport Lengyelországban a roma. A legutóbbi, 2011-es népszámlálás szerint körülbelül 17 000 élnek az országban. Ma számos roma szervezet és támogató csoport működik itt, mint például a Stowarzyszenie Romów w Polsce. Minden évben nemzetközi roma zenei és kulturális fesztiválokat rendeznek [90]. Többek között megtalálhatóak még a Roma Nők szervezetei is, vagy olyanok, amelyeket a fiatal roma aktivisták új generációja vezet [107].

Tudnunk kell, hogy a 12. század óta németek is lakják a mai Lengyelország területeit. A lengyelországi német nemzeti kisebbség szerkezete olyan széles körű egyesületi hálózaton alapul, mint a Német Oktatási Társaság, a Gazdaságfejlesztési Társaság Szilézia Fejlesztéséért Alapítványa, a Német Kisebbségi Ifjúsági Liga, a Jótékonyági Társaság és mások. A Német Szociális-Kulturális Társaságok Szövetsége a lengyelországi német nemzeti kisebbség összes szervezetének ernyőintézménye. Legfontosabb feladatai közé tartozik a kulturális, ifjúsági és oktatási munka, valamint a politikai képviselet [98].

A Lengyelországi Ukránok Szövetsége a lengyelországi ukrán kisebbség közszervezete. Az ukrán kisebbség – azok a lengyel állampolgárok, akiknek felmenői legalább 100 éve a Nemzetközösségben élnek, és akik azonosulnak az ukrán néppel, igyekeznek megőrizni nyelvüket, kultúrájukat, hagyományukat, valamint saját történelmüket. A szervezet fő célja a lengyelországi ukrán közösség nemzeti és kulturális identitásának megőrzése és fejlesztése, valamint a jószomszédi kapcsolatok és együttműködés fejlesztése Lengyelország és Ukrajna között. Az egyesület a kultúra, az oktatás és a civil aktivizmus területén végez tevékenységet, valamint olyan rendezvényeket szervez, amelyek célja a lengyel-ukrán kapcsolatok erősítése [60].

Sajnos Lengyelország esetében igen csekély információra tudunk szert tenni, amelynek oka főleg a nyelvi különbségben nyilvánult meg, valamint abban, hogy a nemzeti és etnikai kisebbségek a lakosság csupán 3,5%-át teszik ki, és ez az arány az egyik legalacsonyabb Európában. Éppen ezért nemzeti kisebbségi szervezetekkel sem sűrűn találkozhatunk.

3.2 Magyarország és a Szlovák Köztársaság

Magyarország 2011. évi CLXXV. törvénye – az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról – értelmében az emberek civil szervezeteket alapíthatnak a társadalom érdekében [12]. Tulajdonképpen az ilyen szervezetek látják el a jogvédő funkciókat az országban, beleértve a nemzeti kisebbségek jogainak védelmét is.

Magyarország esetében minden nemzeti kisebbségi csoportnak megvannak a civil szervezetei.

Az ország első professzionális civil kisebbségi jogvédő irodája, a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda, 1993-ban jött létre. Elsődleges célja a Magyarországon élő nemzeti és etnikai kisebbségek – és ezen belül elsősorban a roma közösség – jogainak védelme. A szervezet főbb tevékenységei a diszkrimináció ellenes jogsegélyszolgálatának fenntartása és stratégiai pereskedés diszkriminációs ügyekben – elsősorban a roma kisebbség vonatkozásában. A NEKI az elmúlt több, mint tíz év során körülbelül 250 – 300 jogi eljárást indított lakhatási, szociális-, munkaügyi-, vendéglátó-ipari-, oktatási- és rendőrségi ügyekben. A bírósági peres eljárásokon kívül egyéb hatósági utat is igénybe vesz a közigazgatási hivatalokon, fogyasztóvédelmi felügyelőségeken, munkaügyi felügyelőségeken kezdeményezett eljárások indításával [124].

Például, a szlovák kisebbséget a Magyarországi Szlovákok Szövetsége Közhasznú Alapítvány képviseli. Célja az emberi kapcsolatok kiszélesítése, különös tekintettel a szlovák nyelv és kultúra ápolásának elősegítésére. Az Alapítvány az alábbi közhasznú tevékenységeket látja el és támogatja:

- anyanyelvi kultúrát ápolja elsősorban működési területén, de Magyarország határain belül és a határokon kívül is;
- tehetséggondozó tevékenységet folytat, szakkörök, vetélkedők, táborok, levelező versenyek szervezésével;
- civil szervezeteket támogat elsősorban a működési területén, de határon belül és határon túli területeken is;
- egyéb kiadványok megjelentetése, valamint a működési kört érintő egyéb kiadványok megjelentetésének támogatása;
- pedagógusok, közművelődési és a civil szféra szakembereinek át- és továbbképzése;
- a civil szervezetek kapacitásának fejlesztése; a tagszervezetekkel való együttműködés, érdekképviseleti feladatok ellátása; közös pályázatok elkészítése [128].

Az Ukrán Országos Önkormányzat – az ukrán nemzeti kisebbség hivatalos szerve Magyarországon. Fő küldetése és kötelezettsége, hogy széleskörű jogokat biztosítson az ukránok és az ukrán közösség számára az országban, figyelembe véve az ENSZ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát, a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját, valamint a Keretegyezményt a nemzeti kisebbségek védelméről [134].

Szintén a Magyarországon élő ukránok érdekeit védi a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület, amely 1991-től működik. Célja, hogy újra felépítse és gyarapítsa az ukrán hagyományokat, megőrizze és továbbadja az ukrán nyelvet a magyarországi fiatal ukrán nemzedéknek, erősítse és mélyítse az ukrán – magyar kapcsolatokat. Kezdeményezésére a budapesti Szent Mihály templomban már harmadik éve van minden héten ukrán mise. Az Egyesület alapította az első ukránnyelvű vasárnapi iskolát és szervezte az első ukránnyelvű nemzetközi táborokat. 1995-ben pedig megjelentették az első ukránnyelvű lapot, a Hromadát, amely színes folyóirattá nőtte ki magát [129].

Hasonló céljai vannak az Ukrán Nemzetiségi Egyesületnek, mégpedig: a magyarországi ukrán nemzetiség kulturális örökségének, szokásainak,

hagyományainak feltárása, megőrzése, ápolása, tovább örökítése, kulturális programok szervezése, valamint a Magyarországon élő ukrán nemzetiség kollektív érdekeinek képviselője [138].

A Ruszin Kulturális Egyesület arra hivatott, hogy képviselje a ruszin közösséget Magyarországon, megóvja hagyományait, kulturális örökségeit, valamint ápolja azokat. Szintén céljai között szerepel a ruszin identitás megőrzése és erősítése [135].

A Magyarországon élő németek érdekképviselői szervei közé tartozik a Német Kulturális Egyesület, Német Nemzetiségi Egyesület, Magyarországi Németek Szövetsége, amelyek feladata a német nyelv, hagyományok, kultúra megőrzése és ápolása [121].

A lengyelek kollektív érdekeit a Magyarországi Bem József Lengyel Kulturális Egyesület képviseli. Az Egyesület ezen felül őrzi, ápolja és terjeszti a lengyel nyelvet, valamint elmélyíti a magyar-lengyel barátságot [126].

A külföldi magyarok jogvédelmével a Kisebbségi Jogvédő Intézet foglalkozik. Irodái jelen vannak a Felvidéken, Kárpátalján, Erdélyben, Vajdaságban, Drávaszögben és Muravidéken is. Az Intézet állandó jogsegély-szolgálati tevékenységet folytat, ami azt jelenti, hogy térítésmentesen ad tanácsot, információt és segítséget mindazoknak, akiket magyarságuk, vagy vélhetően magyarságuk miatt ért jogsérelem. Ezen kívül, szakmai és anyagi támogatást nyújt azoknak az ügyvédeknek és ügyvédi irodáknak, akik konkrét peres, közigazgatási, uniós, nemzetközi vagy egyéb ügyekben képviselik nemzettársaikat és a területükön működő magyar szervezeteket, intézményeket [133].

Rátérve Szlovákiára – az emberi jogok és alapvető szabadságok védelmének jogi hátterét az országban a Szlovák Köztársaság Alkotmánya biztosítja. A szlovák Alkotmány Szlovákia alaptörvénye, amely minden más jogszabály fölött áll. A szlovák Alkotmány második fejezete (11-54. cikk) általános védelemben részesíti az alapvető jogokat és szabadságokat, amelyek közé az alapvető emberi jogok és szabadságok, a politikai jogok, a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok jogai, a gazdasági, szociális és kulturális jogok, a környezet és a kulturális örökség

védelméhez való jog, valamint a bíróság általi és egyéb jogvédelemhez való jog tartozik [116].

Az emberi jogok és alapvető szabadságok területén – ami szorosan kapcsolódik a nemzeti kisebbségekhez – 1994-től működő Emberi Jogok Szlovák Nemzeti Központját a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa az Emberi Jogok Szlovák Nemzeti Központjának létrehozásáról szóló törvénnyel hozta létre. A Központ az egyetlen, az egyenlő jogokkal, vagyis az antidiszkriminációs törvénnyel összhangban az egyenlő bánásmód elvének tiszteletben tartásával foglalkozó szlovák intézmény. A Központ feladatai:

- figyelemmel kísérni és értékelni az emberi jogok tiszteletben tartását, és a külön jogszabályok szerinti egyenlő bánásmód elvének való megfelelést;
- információkat gyűjteni a Szlovák Köztársaságban tapasztalható rasszizmusról, idegengyűlöletről és antiszemitizmusról;
- vizsgálatok és felmérések végzése az emberi jogok területén végzett információs szolgáltatásról, valamint információk gyűjtése és szolgáltatása e területen;
- a társadalmon belüli tolerancia fokozása érdekében oktatási tevékenységek előkészítése, valamint részvétel információs kampányokban;
- jogi segítségnyújtás a hátrányos megkülönböztetés, illetve az intolerancia megnyilvánulásai áldozatai számára;
- magánszemélyek vagy jogi szervezetek kérelmére, vagy saját kezdeményezésre szakértői véleményadás a külön jogszabályok szerinti egyenlő bánásmód elvének való megfelelés tárgyában;
- független felmérések végzése a hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatban;
- jelentések és ajánlások készítése a hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatos kérdésekben;
- könyvtári szolgáltatások nyújtása;

- szolgáltatásnyújtás az emberi jogok területén [102].

A magyarok az ország legnagyobb etnikai kisebbsége. A 2011-es szlovák népszámlálás szerint 458 467-en (az összlakosság 8,5%-a) vallották magukat magyarnak, míg 508 714-en (a lakosság 9,4%-a) vallották magukat magyar anyanyelvűnek. Az úgynevezett Szövetség – Magyarok. Nemzetiségek. Régiók 2021. október 2-án jött létre a szlovákiai magyar közösséget képviselő három korábbi politikai párt egyesülésével. A magyar közösséget és a magyar közösség által lakott régiókat országos, regionális és helyi szinten képviselő egykori három párt politikájának folytatása ez, amely felvállalja Szlovákia déli és keleti régióiban élő más nemzeti közösségek érdekképviseletét is. A párt a demokrácia alapelveihez ragaszkodik, tevékenységét a jogállamiság elveit betartva valósítja meg a gyakorlatban, a szociálisan érzékeny és környezetbarát, szabad versenyen alapuló piacgazdaság híve [67].

A cseh nemzeti kisebbséget képviseli a Cseh Szövetség Szlovákiában, amely 1994-ben alakult, és 1300 tagja van. A kassai központon kívül Pozsonyban, Nagyszombatban, Trencsénben, Mártonban, Liptószentmiklóson és StaráĽubovňában is vannak irodái. Kéthavonta jelenik meg az egyesület saját magazinja, a Stříbrnývítr. A Szövetség a tagjai, de a közönség és a szlovák többségi lakosság számára is számos kiállítást, beszélgetést, ismeretterjesztő programot és koncertet szervez. Különleges esemény a Cseh Kultúra Napjai Kassán. Az egyesület büszkélkedhet egy női kórossal is, amely Szlovákiában és külföldön is fellép. A Cseh Szövetség fő feladata a cseh nyelv és a cseh hagyományok kulturális emlékének megőrzése Szlovákiában. Az egyesület 1998 óta a FUEN tagja [72].

A Szlovákiai Kárpáti Német Szövetség 1990. augusztus 27-én alakult. A Szövetség a Szlovák Köztársaság német nemzetiségű, német származású vagy német anyanyelvű állampolgárainak, valamint a szlovákiai német nemzeti kisebbség társadalmi és kulturális egyesülete. A székhelye Kassa. Az egyesület tevékenységének célja mindenekelőtt: a szlovákiai német kisebbség identitásának megújítása, megszilárdítása; mindenre kiterjedő támogatás és promóció kulturális, társadalmi, civil, gazdasági és vallási területen; a német nyelv, mint anyanyelv

újjáélesztése, a német kultúra újjáélesztése és védelme, a német nemzetiségű, német származású fiatalok és szimpatizánsaik tevékenységének támogatása, népszerűsítése Szlovákiában; irodalom, szakirodalom és folyóiratok kiadása (a Szövetség a „Karpätenblatt” havi folyóirat kiadója); a tolerancia és a jó életforma fejlesztése Szlovákia minden polgárával, nemzetiségre és hitvallásra való tekintet nélkül. A Szlovákiai Kárpáti Német Szövetség 1993 óta tagja a FUEN-nek [69].

Az ukrán nemzeti kisebbség érdekében tevékenykedik számos ukrán közéleti szervezet, mint például a Szlovák-Ukrán Társaság, a Szlovákiai Ukrán Írók Szövetsége, a Tarasz Sevcenko Tudományos Társaság és mások. 2019-ben egy új ifjúsági ukrán közszervezet jelent meg Pozsonyban – a Szlovák-Ukrán Ifjúsági Egyesület. A szintén Tarasz Sevcenko nevet viselő amatőr ukrán zenei és drámai együttes is több mint 50 éve működik a Szlovák Köztársaság területén. A tagok rendszeresen tartanak kulturális orientációjú rendezvényeket. Úgyszintén fontos ukrán tudományos és kulturális intézmény a Svydnyk városában található Ukrán Kultúra Múzeuma [58].

Becslések szerint ma mintegy 4000 horvát él Szlovákiában. Őket is nemzeti kisebbségként ismerik el. A szlovákiai horvátok kulturális klubokba és egyesületekbe szerveződnek, ernyőintézményük az 1990-ben megalakult Szlovákiai Horvát Kulturális Egyesület pozsonyi székhellyel. Célja a horvát kulturális klubok tevékenységének összehangolása. A Horvát Kulturális Egyesület négy horvát kulturális társaságból áll: a HKD Čunovóban, a HKD Devinsko Novo Selóban, a HKD Hrvatski Grobban, a HKD Hrvatski Jandrofban és az Ifjúsági Klub Hrvatski Jandrofban. Az Egyesületben a legelterjedtebb tevékenység a folklór (tíz népcsoport és egy színjátszó csoport működik) [71].

A Kisebbségi Jogvédő Intézetnek három irodája is megtalálható Szlovákiában. A szervezet munkatársa, dr. Wágner Tamás feltárta nekünk, hogy a következő ügyekben nyújtott jogi segítséget a KJI 2021-ben: közéletben való részvételhez való jog sérelme – peredi népszavazás ügye; munkaviszony jogellenes megszüntetése; Strasbourgi Emberi Jogi Bíróság előtti eljárás, közéletben való részvételhez való jog sérelme – nemzetközi jogérvényesítés ügy, kárpótlási ügy [17].

3.3 Románia

Az alkotmány értelmében Románia demokratikus és szociális jogállam. A román népi demokratikus hagyományok szellemében Románia legfőbb értéként ápolja és garantálja az emberi méltóságot, az állampolgári jogokat és szabadságjogokat, az emberi személyiség szabad fejlődését, az igazságosságot és a politikai pluralizmust. Románia nemzetközi szinten is fellép az emberi jogok védelmét szolgáló erős intézmények létrehozása érdekében [81].

Romániában léteznek nemzeti kisebbségek jogait is védő szervezetek. Az egyik ilyen közülük a Romák Nemzeti Ügynöksége. 2004/1703. határozat 3. cikke értelmében az intézmény a következő feladatokat végzi:

- kormánypolitikát és stratégiát készít a roma kisebbség jogainak védelme érdekében;
- képzési tevékenységet kezdeményez és folytat a romák hátrányos megkülönböztetése elleni küzdelem területén a központi és helyi közigazgatásban;
- jóváhagyja a roma kisebbséghez tartozó személyek jogai és kötelezettségei szempontjából releváns törvénytervezeteket és egyéb jogszabály-tervezeteket;
- figyelemmel kíséri a roma kisebbség védelmére vonatkozó nemzeti és nemzetközi jogszabályok alkalmazását;
- fogadja és megvizsgálja az intézmények, szervezetek vagy magánszemélyek által küldött kérelmeket és beadványokat, valamint közli az Ügynökség szakértői véleményét;
- kidolgozza a roma kisebbség tájékoztatására, képzésére és szakértői tanácsadására irányuló rendszert;
- elemezi és értékeli a hatályos rendeletek és törvények esetleges hátrányosan megkülönböztető hatásait, és aktív erőfeszítéseket tesz a meglévő jogi szabályozás fejlesztése érdekében [115].

Fontos tudni, hogy a romániai magyar kisebbség a legnagyobb romániai etnikai kisebbség, a teljes lakosság 6,1%-át teszi ki. A magyarok túlnyomórészt Erdélyben élnek, ahol a Székelyföld lakosságának nagy részét alkotják, amely Hargita és Kovászna megyét, valamint Maros megye egy részét foglalja magában. Éppen ezért a nagyszámú magyar kisebbségért működik a Mikó Imre Kisebbségi Jogvédő Egyesület, amelyet a Romániai Magyarok Demokratikus Szövetsége (RMDSZ) alapított azzal a céllal, hogy figyelemmel kísérje és küzdjön a romániai magyar közösséget ért mindennemű diszkrimináció ellen. Az egyesület fő célja a romániai magyar kisebbség jogainak érvényesítése nemzeti és nemzetközi szinten, valamint a magyarokat érintő diszkrimináció vagy gyűlöletbeszéd bármely formájának jelzése a nemzetközi közösség felé [66].

Példának okáért, dr. Wágner Tamástól megtudtuk, hogy 2021-ben a Mikó Imre Kisebbségi Jogvédő Egyesület keretében működő Jogvédelmi Szolgálat jogi segítséget nyújtott Sepsiszentgyörgyön az Úz-völgyi temető ügyében, ami a magyar kulturális örökség sérelmét és tisztességes eljáráshoz való jog sérelmét foglalta magában [17].

A romániai német kisebbség különböző településcsoportokból áll: erdélyi szászok, bánági svábok, szatmári svábok, bánági berglandi németek stb. A 2011-es népszámláláson mintegy 36 000 ember vallotta magát németnek. A német nyelvet anyanyelvként tanítják az állami iskolákban Romániában. Emellett országszerte számos kar van, ahol német nyelvű tanulmányokat kínálnak. A Romániai Németek Demokratikus Fóruma (DFDR) a romániai német kisebbség szervezete, amelynek mintegy 20 000 tagja van. A DFDR fenntartja Délkelet-Európa egyetlen német napilapját, három német hetilapot, és számos román-német irodalommal, történelemmel és kultúrával foglalkozó könyv kiadója. A DFDR különösen aktív a politikai színtéren, többek között Nagyszebenben, ahol negyedik mandátumában biztosítja a polgármestert, valamint kétharmados többséget a városi tanácsban [75].

A szlovák és cseh nemzeti kisebbség képviselői szervezete a Romániai Szlovákok és Csehek Demokratikus Szövetsége. A szervezet 1990. január 9-én alakult. A hatékony tevékenység érdekében a Szövetség 1998 óta négy regionális és

60 helyi szervezetből épül fel. Az alapszabály szerinti szakszervezeti célok: a romániai szlovákok és csehek etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásának megőrzése és fejlesztése; képviselni a szlovák és cseh nemzeti kisebbséget, megvédeni nemzeti identitásukat, demokratikus érdekeiket, jogaikat és alapvető szabadságjogaikat, tiszteletben tartani Románia jogszabályai és alkotmánya szerinti állampolgári kötelezettségeiket; a kulturális, történelmi, világi és egyházi hagyományok érvényre juttatása, megőrzése és továbbadása; sajátos kapcsolatok fenntartása a szlovák és a cseh közösség tagjai között származási országukkal; az etnikumok közötti együttműködés és tolerancia légkörének előmozdítása; a romániai szlovák és cseh közösségek támogatása, valamint szociális, humanitárius akciók szervezése az esetleges diszkrimináció felszámolása jegyében. A Romániai Szlovákok és Csehek Demokratikus Szövetsége 2019 óta a FUEN tagja [76].

Az ukránok körülbelül 50 ezer fős létszámmal vannak jelen Romániában a 2011-es népszámlálás alapján, azonban az országban nincsenek ukrán civil szervezetek, pedig az alkotmány minden nemzeti kisebbség számára nemzeti és kulturális jogokat garantál [64].

A magyar székhelyű Kisebbségi Jogvédő Intézet jogsegélyszolgálati irodája Románia szerte is jelen van. A szervezet munkatársa elmondta, hogy a KJI az alábbi ügyekben nyújtott segítséget 2021 folyamán: nyelvi jogok megsértése, kétnyelvű közigazgatás hiánya; anyanyelvhasználati jog sérelme; tisztességes eljáráshoz való jog sérelme; gyűlöletkeltés; nyelvhasználat az oktatásban [17]. A KJI-nek szintén több kirendeltsége megtalálható Ukrajnában, Kárpátalján is.

3.4 Kárpátaljai szervezetek tevékenysége

Kárpátalja, mint Ukrajna egyik legfiatalabb régiója, 1945-ben jött létre. A lakosság számát tekintve az állam többi régiója között a 19. helyen áll. A régió Romániával, Magyarországgal, Szlovákiával és Lengyelországgal közös határai jelentősen befolyásolják lakosságának etnikai összetételét, és etnikai szempontból megkülönböztetik Kárpátalját Ukrajna többi multinacionális régiójától.

Kárpátalja jellegzetes vonása a soknemzetiség. A 2001-es összukrán népszámlálás szerint több mint 100 nemzetiség él a térségben. A túlnyomó többség – 80,5 százalék – ukrán. Jelentős része magyar, román, szlovák, roma, német. E nemzetiségek képviselőinek száma a régióban a legmagasabb Ukrajna más közigazgatási-területi egységeihez képest. Ennek fényében a térség közhatóságainak és önkormányzatainak egyik prioritása az etnikumok közötti harmónia, az együttélés toleranciája és a különböző nemzeti csoportok képviselői közötti kölcsönös megértés magas szintű erősítése [40]. Éppen ezért számos civil szervezet, nemzeti-kulturális társaság működik a nemzeti kisebbségi érdekek biztosítása céljából.

Az egyik ilyen közülük a Kárpátaljai „Roma” Egyesület – a térség első roma civil szervezete, amely 1991 óta működik és több mint 3000 tagot számlál. Élén Szvitlána Ádám áll. A társaság célja a térség roma lakosságának társadalmi aktivitásának fejlesztése, társadalmi-gazdasági jellegű problémák megoldása, a roma kultúra és kézművesség újjáélesztése, az oktatás színvonalának emelése és a romák jogi védelme. A szervezet fókuszában a foglalkoztatás, az életkörülmények javítása, a hagyományos roma mesterségek helyreállítása áll. Különös figyelmet fordítanak a gyermekekre, különböző szintű oktatásukra. Az egyesület hozzájárul a nemzeti kultúra, a nemzetiségi közösség nyelvi identitásának megőrzéséhez, folklórfesztiválokat, sportversenyeket szervez, aktívan részt vesz regionális és nemzetközi fesztiválokon. A „Roma” egyesület együttműködést épített ki a nyugati országok nemzetközi egyesületeivel, alapítványaival, bizottságaival és kormányzati szerveivel, amelyek potenciálisan érdekeltek a roma kisebbség problémáinak megoldásában [63].

A magyarok kulturális, politikai és szociális érdekeit védő nemzetiségi társadalmi szervezete a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség. A KMKSZ 1989. február 26-án alakult Ungváron. A Szövetség alapvető feladata a kárpátaljai magyarság érdekeinek védelme. A magyarok kollektív jogainak érvényesítése érdekében javaslatokat dolgoz ki az állami szervek felé, képviselőjelölteket állít, választási kampányt folytat, szószólókat és tanácsadókat delegál az állami és önkormányzati szervekbe. Szorgalmazza a magyar nyelvhasználatának a törvényes

keretek közti kiterjesztését a társadalmi lét valamennyi területére. Elősegíti a magyarok kulturális értékeinek megőrzését, hagyományainak ápolását. A Szövetség célja: az Ukrajna Kárpáton túli területén élő magyar nemzetiség kultúrájának, nemzeti hagyományainak, anyanyelvének megőrzése és ápolása, anyanyelvi művelődésének és oktatásának elősegítése, valamint az e célokkal kapcsolatos érdekek védelme [120].

A KMKSZ politikai-kommunikációs titkárától, Darcsi Karolinától, megtudtuk, hogy a Szövetség 2016-ban elindította jogsegélyvonalát azok számára, akiket magyarságuk miatt ért atrocitás, bárki segítséget kérhetett a KMKSZ által működtetett jogsegélyvonalon. Jogászaik számos esetben segítettek a hozzájuk forduló ügyfeleken, különféle ügyekben jártak el, adtak jogi tanácsot [15].

Szintén ebből a forrásból értesültünk, hogy Kárpátalján több jogsegélyszolgálat is működött az elmúlt években. A Pro CulturaSubcarpathica civil szervezet által működtetett Itt Magyarul Is mozgalom (IMI) még 2015-ben indította ingyenes jogsegélyszolgálatát, hogy segítsen a kárpátaljai magyar közösség tagjainak eligazodni az ukrán jogszabályok hálójában. Ezt követően 2018-tól a Kisebbségi Jogvédő Intézet támogatásának köszönhetően ismét meghirdetésre került a program. 2020-ban a Pro CulturaSubcarpathica civil szervezetek megfélemlítése ügyében járt el, ahol a civil szervezetek befolyásmentes működéséhez fűződő joga sérült [15].

Többek között Kárpátalján jelen vannak a magyarországi székhelyű Kisebbségi Jogvédő Intézet jogsegélyszolgálati irodái is Ungváron, Munkácson, Beregszászban és Nagyszőlősön. Az Intézet irodái hasonlóképpen jelen vannak Szlovákiában és Romániában is. dr. Wágner Tamás, az intézet munkatársa, információval szolgált nekünk arról, hogy milyen ügyekben is nyújtottak segítséget a jogsegélyszolgálat keretében. Ezen ügyek a 2021-es év folyamán az alábbiak voltak: megfélemlítési ügy – magánszférához való jog sérelme; tolmácsoláshoz való jog sérelme; anyanyelvhasználati jog sérelme [17].

A KMKSZ-hez hasonló, szintén a magyarok érdekképviselői szervezete Kárpátalján – az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség, amely 1991-ben jött létre.

Az UMDSZ alapszabályának értelmében a Szövetség fő feladata a magyarság jogainak védelme és képviselése. Minden olyan területen jelen van, ahol a magyar kisebbség érdekelt lehet, legyen az gazdaságpolitika, települési önkormányzatok, környezetvédelem, oktatáspolitika, művelődéspolitikai, kommunikáció, egyház- és ifjúságpolitika, szociális politika és egészségügy stb. A Szövetség a következő feladatokat látja el:

- az Ukrajnában élő magyar kisebbség érdekeinek joga és képviselése;
- a demokrácia és a szólásszabadság védelmének elősegítése;
- a civil aktivitás növekedésének elősegítése;
- társadalmilag fontos projektek megvalósítása;
- az állampolgárok jogi tudatosságának a növelése, valamint segítségnyújtás törvényes jogaik és érdekeik védelmében;
- segítségnyújtás a tehetséges és kreatív fiatalok számára, elősegítve a fejlődésüket;
- a kulturális örökség, a történelmi környezet, a történelmi és kulturális emlékek és temetkezési helyek védelme és megőrzése [119].

A román nemzeti kisebbségi csoport érdekében jött létre 2001-ben a Kárpátaljai Regionális Román Szövetség „Dácsia”. A szövetség fő célja a Tisza jobb partján élő egész románság egyesítése, a kárpátaljai románok nyelvének, kultúrájának, szokásainak és hagyományainak felelevenítése. A szervezetnek vannak osztályai: történelmi, információs, folklór és belpolitikai osztály. A „Dácsia” elindította az „Apsa” heti román nyelvű regionális újság kiadását. Szintén létrehoztak egy ifjúsági népdal- és néptáncgyűttest, amely rendszeres résztvevője különféle fesztiváloknak és egyéb kulturális és művészeti rendezvényeknek. A szövetség a régió számos nemzeti és kulturális egyesületével működik együtt [57].

A Német Kulturális Központ 2003-ban alakult. A civil szervezet célja és feladata a Kárpátalján élő németek összefogása, szellemi, társadalmi, gazdasági, nemzeti, kulturális és alkotói érdekeik kielégítése. Különös figyelmet fordítanak a német nemzeti kisebbség fiatalabb nemzedékének nyelvi fejlesztésére, a német nemzeti hagyományok és ünnepek megőrzésére és támogatására, mint például

Weihnachten – német karácsony, Nikolaustag – Szent Miklós napja, Osterfest – húsvét és mások. A német nemzeti kisebbség körében különösen népszerű az évente megrendezett német hagyományőrző fesztivál, amelyet minden évben szeptember 14-én, a helyi római katolikus templom felszentelésének napján (trónünnep) és a munkácsi járásban található Pavscsino falu napján tartanak. A Német Kulturális Központ gondoskodik a nemzeti kisebbségéhez tartozó idősök életéről és érdekeiről is. Ebből a célból jött létre és működik az „Idősök klubja”, akiknek mindig van lehetőségük egy csésze teára összegyűlni a klub hangulatos helyiségében, beszélgetni, nemzeti német dalokat énekelni és emlékezni a német hagyományokra [54].

Egy másik civil szervezet az L. Stura nevét viselő Kárpátaljai Szlovákok Társasága, amely 1990-ben kezdte meg működését, kezdetben körzetiként, majd 1992-ben regionális lett. Ez volt az első Szlovák Társaság Kárpátalján és Ukrajnában. A Társaságnak jelenleg több mint 1700 tagja van. A szervezet célja: belső erőforrásainak mozgósítása a szlovák identitás megőrzése érdekében, az anyanyelvi műveltség, a nemzeti kultúra, az állampolgárok önismeretének fejlesztése, Ukrajna és Szlovákia együttműködése, a hagyományok, szokások megőrzése és a civil aktivizmus fejlesztése. Éppen ezért a társaság elsődleges feladata közé tartozik a szlovák nyelv Ukrajna államnyelvének szintjén való elsajátítása a társadalom tagjai által. Szintén a közélet minden területén garantálja a kárpátaljai szlovákok érdekvédelmét. Az egyesület tevékenységében a régió 9 településén működő helyi szervekre támaszkodik, ahol tömören élnek szlovákok [62].

2019-ben alakult a Ruszin Kulturális Klub. A szervezet fő célja a ruszin nemzeti kisebbség jogainak és szabadságainak gyakorlása, védelme, társadalmi, szociális, kulturális és szellemi szabadságjogainak kielégítése. A Ruszin Kulturális Klub e cél elérése érdekében nevelő-oktató munkát végez különböző csoportok körében, különösen a fiatalok körében, összefogja a hazafias és kreatív embereket – Kárpátalja történelmének és kultúrájának szerelmeseit, fesztiválokat, konferenciákat, szemináriumokat, tapasztalatcserét tart a regionális kulturális megőrzés és gyarapítás

érdekében. A szervezet fő tevékenysége érdekes és ígéretes kezdeményezésekben nyilvánul meg a szociális védelem, az egészségügy, az oktatás területén, amelyek célja a lakosság különböző rétegeinek szociális, társadalmi, gazdasági és kulturális jogainak érvényesítése és védelme. Az egyesület részt vesz olyan kutatási és oktatási központok tevékenységének finanszírozásában vagy közvetlenül szervezi azokat, amelyek tevékenysége a szervezet alapszabály szerinti tevékenységéhez kapcsolódik, együttműködik más országok állami szervezeteivel, oktatási, tudományos és kulturális intézményeivel [55].

A GniewVolosewiczról elnevezett Kárpátaljai Lengyel Kultúra Társasága 1995-ben jött létre egy lengyel származású ungvári orvoscsoporthoz kezdeményezésére. A lengyel kisebbségnek nincs kompakt lakóhelye Kárpátalján. A Társaság legtöbb tagja Ungváron, Munkácson, Perecsenyben és Huszton él. Ezek főként az értelmiség képviselői – orvosok, tanárok, tudósok és alkalmazottak, akik számára ez a társaság egyfajta klub lett, ahol lengyelül kommunikálhatnak, különféle kulturális és oktatási tevékenységekben vehetnek részt. A társaság tevékenységének egyik fő területe a kárpátaljai lengyel lakosság nemzettudatának felébresztése, az anyanyelv, kultúra, vallás, hagyományok és szokások megőrzése és fejlesztése. Jó hagyománnyá vált a nemzeti ünnepek közös megünneplése, a Társaságon belüli és a térségben zajló kulturális rendezvényeken való aktív részvétel [61].

Összegzésképp, Ukrajna közismert soknemzetiségéről. Nem kivétel ez alól a kárpátaljai régiója sem. Ezen a területen jelentős számban élnek magyarok, románok, szlovákok, romák és németek. Ez okból kifolyólag számos civil szervezet, nemzeti-kulturális társaság működik a nemzeti kisebbségi érdekek és jogok biztosítása céljából. A magyarok érdekeit a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség védi, a szlovákokat az L. Stura nevet viselő Kárpátaljai Szlovákok Társasága képviseli, a Kárpátaljai Regionális Román Szövetség „Dácsia” a románok jogait védelmezi, a romák érdekében a Kárpátaljai „Roma” Egyesület lép fel és a Német Kulturális Központ a németek jogait védi Kárpátalján.

Szlovákiához és Romániához hasonlóan Kárpátalján is jelen van a budapesti székhelyű Kisebbségi Jogvédő Intézet irodája, ahova bárki fordulhat segítségért, akit nemzetisége miatt atrocitás ért.

Fejezetünk végéhez érve arra a következtetésre jutottunk, hogy Közép-Kelet-Európában a kisebbségek jogi védelme szervezeti szinten van. Az országokban túlnyomórészt a nemzetközi és regionális, nem kormányzati szervezetek látják el a kisebbségi jogok védelmét, hiszen kifejezetten jogvédő szervezetekre létrejött jogszabályokat nem igen találtunk. Továbbá a nemzeti kisebbségeket képviselő civil szervezetek azok, akik ilyen funkciókat látnak el.

Magyarországon egészen jól kidolgozott nemzeti kisebbségi jogszabályokkal találkozunk. Mondhatnánk azt is, hogy az egyik legerősebb e téren a régióban. Az országban, ha nem egyedülként Közép-Kelet-Európában, nemzetiségi önkormányzatokat hoztak létre, ezzel is segítve a kisebbségek érdekképviselését. Továbbá megalapították a külhoni magyarok jogvédelmével foglalkozó Kisebbségi Jogvédő Intézetet, amely Lengyelország kivételével minden közép-kelet-európai országban jelen van. Szintén több kirendeltsége megtalálható Kárpátalján is.

KÖVETKEZTETÉS

Diplomamunkánk rövid, átfogó képet ad a nemzeti kisebbségek jogairól Közép-Kelet-Európa országaiban. Az I. fejezetben megvizsgáltuk a nemzeti kisebbség fogalmát, valamint jogaik nemzetközi és regionális védelmét. Ezt követően bemutattuk Közép-Kelet-Európa országainak nemzetiségi összetételét. A

II. fejezetben egyenként elemeztük szintén ezeknek az országoknak a nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos jogrendszerét. A III. fejezetben pedig kitértünk a közép-kelet-európai országokban található nemzeti kisebbségi szervezetekre és tanulmányoztuk azok munkásságát.

Elsősorban elemeztük a nemzeti kisebbség fogalmának meghatározásait. Kutatásunkat elvégezve arra a következtetésre jutottunk, hogy a mai napig nincs egységes meghatározása a nemzeti kisebbség fogalmának. Számos univerzális és regionális próbálkozás történt a terminus definiálására, amelyek alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a nemzeti kisebbség – emberek olyan csoportja, amely az adott államban számbeli hátrányban van, közös történelemmel, nyelvvel, vallással, kultúrával, hagyományokkal rendelkezik, valamint ezeket meg kívánja őrizni.

Aztán kutatásunk során arra is rájöttünk, hogy a kisebbségi jogok az emberi jogok tágabb kategóriájába tartoznak, és ily módon tiszteletüket nem csak a demokratikus társadalmakban kell egyértelműen fenntartani. Kiemelendő azonban, hogy a kisebbségi jogokat 1945 után az emberi jogok alkategóriájaként ismerték el a nemzetközi jogban, valamint az államok gyakran kapcsolják össze a nemzeti kisebbségi követeléseket biztonsági kérdésekkel. A múltban sem az egyes államok, sem a nemzetközi szervezetek nem fordítottak kellő figyelmet a kisebbségi jogokra azáltal, hogy megfelelő keretet dolgoztak volna ki a nemzeti kisebbségek jogainak tiszteletben tartására.

Az utóbbi időben ez a megközelítés megváltozott, bár a nemzeti kisebbségek és a kisebbségi jogok jellemzően homályos fogalmak. Nemzetközi szinten a kisebbségvédelmi normák jelenlegi rendszere a kommunizmus 1990-es európai összeomlása után alakult ki. Megannyi nemzetközi és regionális dokumentum született e téren. Köztük az ENSZ Nyilatkozata a nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól, Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája, Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről, Nemzeti Kisebbségek Oktatási Jogairól szóló Hágai Ajánlások stb. Valamennyi dokumentum lefekteti a saját kultúrához, valláshoz, nyelvhez való jogot, a törvény

előtti teljes egyenlőséget és az anyanyelven való tanulás jogát is stb. Azonban a gyakorlat többnyire azt mutatja, hogy az országok a saját belátásuk alapján iktatják be ezeket jogrendszerükbe.

A továbbiakban kitértünk Közép-Kelet-Európa országainak a nemzetiségi összetételére. Összegezve elmondhatjuk, hogy a térség országaiban számos nemzeti kisebbségi csoport megtalálható. A legnagyobb szórványban a magyarok és a romák élnek. Emellett Közép-Kelet-Európa szinte minden országában jelen vannak az ukránok és németek.

A második fejezetben tanulmányoztuk a nemzeti kisebbségek jogainak szabályozását Közép-Kelet-Európában. Ez a régió azért lett kiválasztva, mert ezekben az országokban a nemzeti kisebbségi kérdés mindig is jelentős, de egyben problematikus is volt, és ez a térség kiválóan alkalmas terep az államok nemzeti kisebbségi helyzetének vizsgálatához.

A Cseh Köztársaságban például az elmúlt évek során számos törvényt és kormánypolitikát fogadtak el, amelyek elősegítik a nemzeti kisebbségek integrációját és kulturális fejlődésüket a társadalomban. Míg az országban a nem roma kisebbségek, azaz szlovákok, lengyelek, németek, magyarok és ukránok helyzete kielégítő, a romákat továbbra is széles körben elterjedt diszkrimináció éri a mindennapi élet terén. Ennek ellenére érdemes megemlíteni, hogy a Cseh Köztársaság az egyetlen ország, amely már 2001 áprilisában a Nemzetközi Roma Unió és a cseh külügyminisztérium közötti kapcsolatok révén elismerte a roma nemzetet.

A Szlovák Köztársaság esetében az alkotmány nagyon általános szinten és szűk körben szabályozza a nemzeti kisebbségek jogait. A dokumentum azonban egyértelműen megfogalmazza azt a kötelezettséget, hogy e jogok természetét és gyakorlását külön törvényben kell rögzíteni. Jelenleg csak a nyelvi jogokat és a nemzeti kisebbségek kultúrájának finanszírozását szabályozzák külön rendeletek. Más törvények önmagukban nem rögzítik a nemzeti kisebbségi jogokat, csupán vonatkoznak a nemzeti kisebbségek egyes jogaira. Alapjában véve a szlovák jogrendszer nem igényel radikális szerkezetátalakításokat. A rendszer előtt álló fő

kihívások a követelmények hatékony végrehajtásában rejlenek. Ez gyakran megköveteli magukban a dokumentumokban vagy mechanizmusokban történő változtatásokat.

Megvizsgálva a nemzeti kisebbségek jogait Magyarországon – egy viszonylag kielégítő képet kapunk. Az országban az alkotmány és egy nemzetiségi törvény is védi a nemzeti kisebbségeket. Az utóbbi lefekteti mind az egyéni, mind a kollektív jogokat. A társadalmi részvétel elősegítésére és az emberek identitásnyilatkozatára, kultúrájuk megőrzésére és a kisebbségi nyelvek használatára való ösztönzés mind megtalálható az országban. Azonban egy olyan nemzetállamban, mint Magyarország, a politikáknak a lakosság attitűdjével és viselkedésével is foglalkozniuk kell, hogy felhívják a lakosság figyelmét a társadalmi sokszínűsége, a kisebbségek fontosságára, valamint a diszkrimináció teljes megelőzésére, jelen esetben a romák körében.

Lengyelországban a nemzeti és etnikai kisebbségek jogi védelme szintén átfogó és megfelel az európai normáknak. A nemzeti kisebbségek jogállását szabályozó és jogokat biztosító alapidokumentum a Nemzeti és etnikai kisebbségekről, valamint a regionális nyelvről szóló törvény, amely megerősíti a kisebbségekkel szembeni diszkrimináció tilalmának alkotmányos elvét, és biztosítja a nemzeti kisebbségi jogokat az oktatáshoz, a kultúrához és a nemzeti kisebbségek nyelvhasználatához. A törvény továbbá meghatározza a nemzeti és etnikai kisebbségek részvételi formáját az országos szintű döntéshozatalban, de nem biztosítja teljes körű részvételüket az ország politikai életében. Erre csak a német kisebbségnek van joga.

Ami Romániát illeti – a román jogalkotás jelentős előrelépést tett a nemzeti kisebbségek jogainak biztosításában. Különösen szembetűnő ez a nemzeti kisebbségi oktatás terén. Ugyanakkor kérdések merülnek fel a kvótaképviselő biztosításának normáival kapcsolatban a parlamentben és a helyi tanácsokban. Bár itt is érvényesülnek a pozitív diszkrimináció elemei, ezek leginkább a már képviselt szervezeteket érintik. Így ez a megközelítés korlátozza az új kisebbségek lehetőségeit.

Mindent összevetve az alábbi következtetéseket vonhatjuk le: napjainkban az EU és más európai intézmények hatására a kulturális és etnikai sokszínűsége egyre inkább az országot gazdagító, emberi, civil, kulturális és gazdasági értéket növelő elemként tekintenek, sem mint teherre. A közép-kelet-európai országok példáján jól látható általános tendencia az európai integráció egyik legfontosabb stratégiai feladatának fokozatos megvalósulásában áll: az országok sajátosságait figyelembe véve biztosítani az egységes politikai megközelítést, a nemzeti kisebbségek jogainak azonos vagy legalább nagyon hasonló védelmét és az etnikai integrációt az EU és az Európa Tanács valamennyi országában.

Ebben a fejezetünkben szintén említést tettünk az ukrán háborús menekültekről. Ukrajna 2022. februári teljes körű inváziója hatalmas polgári áldozatokat és a polgári infrastruktúra megsemmisülését okozta, valamint arra kényszerítette az embereket, hogy elhagyják otthonaikat, biztonságot, védelmet és segítséget keresve. Összesítve a megvizsgált adatokat rájöttünk, hogy Közép-Kelet Európa országaiban jelenleg több mint másfél millió ukrán menekült tartózkodik. Ezek közül a legtöbben (1 millió) Lengyelországban vannak. A menekültek összetételét tekintve a nők és gyerekek alkotják a túlnyomó részt, hiszen a hadköteles korú (18-60 év) férfiaknak tilos elhagyni Ukrajnát.

Diplomamunkánk utolsó fejezetében megvizsgáltuk a közép-kelet-európai országokban található nemzeti kisebbségi szervezeteket és bemutattuk azok munkáját. Kijelenthetjük, hogy Közép-Kelet-Európában a kisebbségek jogi védelme szervezeti szinten van. Bebizonyosodott továbbá, hogy a nemzeti kisebbségek közszervezetei elsősorban identitásuk megőrzésének eszközeként működnek, és szorosan együttműködnek a helyi végrehajtó szervekkel és a helyi önkormányzatokkal. Ugyanakkor még fontos megjegyeznünk, hogy napjainkban nagy figyelmet fordítanak a roma kisebbségekre és azok társadalomba való integrálódására a közép-kelet-európai térségben is. Így szinte mindenhol találkozunk a roma kisebbség legalább egy reprezentatív szervezetével.

FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

I. Források

1. Закон „Про національні меншини в Україні” // Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2494-12#Text>
2. Act of 6 January 2005 on national and ethnic minorities and on the regional languages // Available from:
file:///C:/Users/felhasznalo/Downloads/ustawa_o_MNiE_oraz_o_jezyku_regionalny_m_w_jezyku_angielskim.pdf
3. Constitution of the Czech Republic // Available from:
<https://www.psp.cz/en/docs/laws/1993/1.html>
4. Law No. 215 Of 23 April 2001, The Local Public Administration // Available from:
<https://www.global-regulation.com/translation/romania/3072186/law-no.-215-of-23-april-2001%252c-the-local-public-administration.html>
5. The Act Of 7 September 1991 On The Education System // Available from:
<https://www.global-regulation.com/translation/poland/8301846/the-act-of-7-september-1991-on-the-education-system.html>
6. The Constitution of Romania // Available from: <https://www.presidency.ro/en/the-constitution-of-romania>
7. The Constitution of The Republic of Poland // Available from:
<https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>
8. The Press Act, Act No. 46/2000 Coll. // Available from:
<https://czechdefamationlaw.wordpress.com/cases/right-to-reply/>
9. 1201 (1993) Ajánlás az Emberi Jogok Európai Egyezménye a kisebbségi jogokra vonatkozó kiegészítő jegyzőkönyvvel kapcsolatban // Hozzáférés módja:
<http://adattar.adatbank.transindex.ro/nemzetkozi/rec1201h.htm>
10. 1995. évi XLV. törvény a Magyar Köztársaság és Ukrajna között a jószomszédság és az együttműködés alapjairól Kijevben, az 1991. évi december hó 6. napján aláírt Szerződés kihirdetéséről // Hozzáférés módja:
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99500045.tv>
11. 2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetiségek jogairól // Hozzáférés módja:
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100179.tv>

- 12.2011. évi CLXXV. törvény az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról // Hozzáférés módja:
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100175.tv>
- 13.A nemzeti kisebbségek oktatási jogairól szóló Hágai ajánlások és értelmező megjegyzések // Hozzáférés módja:
<https://www.osce.org/files/f/documents/6/1/32186.pdf>
- 14.A Szlovák Köztársaság Alkotmánya // Hozzáférés módja:
https://www.torvenytar.sk/pdfRules/1496651864_71_2017.pdf
- 15.Darcsi Karolina, KMKSZ politikai-kommunikációs titkára
- 16.Dr. Tárnok Balázs. Régi és új kisebbségek Európában // A kisebbségek jövője a globalizálódó világban / Szerk. Gömbös Ervin – Bp.: Magyar ENSZ Társaság, 2016. – O. 81-95. // Hozzáférés módja:https://eustrat.uni-nke.hu/document/eski-uni-nke-hu/Tarnok_Balazs_Regi_es_uj_kisebbsegek_Eur.pdf
- 17.dr. Wágner Tamás, Kisebbségi Jogvédő Intézet munkatársa
- 18.Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről // Hozzáférés módja:
<http://www.sogorcsaba.eu/docs/Keretegyezmeny.pdf>
- 19.Magyarország Alaptörvénye // Hozzáférés módja:
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv>
- 20.Nyilatkozat a nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól // Hozzáférés módja:
<http://adattar.adatbank.transindex.ro/nemzetkozi/dec-h.htm>
- 21.Párizsi Karta az új Európáért // Hozzáférés módja:
<http://epa.oszk.hu/00000/00036/00006/pdf/142.pdf>
- 22.Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya // Hozzáférés módja:
<http://www.menszt.hu/hu/egyeb/egyezsokmany-ii>
- 23.Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája (PDF)
- 24.Törvény a nemzetiségi kisebbségek jogairól és néhány törvény módosításáról // Hozzáférés módja: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/madarstina.pdf>
- 25.Törvény a Szlovák Köztársaság államnyelvéről // Hozzáférés módja:
<https://torvenytar.sk/zakon-165>

II. Monográfiák, cikkek, segédkiadványok, szakirodalom

26. Бучин М. А., Дутчак Х. І. Особливості формування та реалізації державної політики щодо захисту прав національних меншин (на прикладі України та Республіки Польща) // Політичні науки. – 2019. – С. 68-73. // Режим доступу: <https://jvestnik-politology.donnu.edu.ua/article/view/7605>
27. Герасимчук С. Румунія: еволюція етнополітики та її правові рамки // Етнополітика Румунії, Словаччини, Швеції та Хорватії: аналіз законодавства та практики. – 2021. – С. 5-12. // Режим доступу: https://prismua.org/wp-content/uploads/2022/01/Ethno_.pdf
28. Драпак М. Система захисту прав меншин та управління різноманіттям у Словаччині // Етнополітика Румунії, Словаччини, Швеції та Хорватії: аналіз законодавства та практики. – 2021. – С. 13-34. // Режим доступу: https://prismua.org/wp-content/uploads/2022/01/Ethno_.pdf
29. Євтух В. Б. Етнічність: енциклопедичний довідник. – Київ: Фенікс, 2012. – 396 с. // Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/731/3/evtuh-enc-slov.pdf>
30. Мельник Ганна, Губицький Любомир. Захист прав національних меншин у Республіці Польща: аналіз законодавства // Європейські та міжнародні підходи до захисту прав людини. – 2017. – С. 68-73. // Режим доступу: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/19759/1/G_Melnik_Konf_07_04_2017_FPMV.pdf
31. Мицик В. Права національних меншин у міжнародному праві. – Київ, 2004. – 287 с. (PDF)
32. Мхітарян А. М. Щодо визначення поняття «національна меншина» у зарубіжних країнах // Правова держава. – 2015. – № 19. – С. 54-58. (PDF)
33. Надія Кічера. Державна політика Словацької Республіки у сфері захисту прав національних меншин: гуманітарний зріз // Державна політика щодо захисту прав національних меншин: досвід країн Вишеградської групи / Колективна

- монографія. – Львів. – Видавництво «Сорока», 2019. – 184 с. // Режим доступу: <https://tinyurl.hu/CxiD>
34. Світлана Матвієнків. Представництво національних меншин Польщі в органах державної влади // *Krakowskie Studia Małopolskie*. – 2022. – № 4. С. 281-301. // Режим доступу: <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/ksm/36/ksm3616.pdf>
35. Соколовський О. Б. Особливості захисту прав національних меншин у Республіці Польща // *Актуальні проблеми політики*. – 2021. – № 67. С. 174-179. // Режим доступу: http://app.nuoua.od.ua/archive/67_2021/27.pdf
36. Ewa Godlewska. National and ethnic minorities in Poland in the opinions of the Advisory Committee of the Council of Europe // *Przegląd zachodni*. – 2014. – № 2. – Pg. 65-75. (PDF)
37. Mykola Buchyn, Khrystyna Dutchak. State policy of Ukraine and Poland for the protection of national minorities: comparative analysis // *Політичні науки*. – 2019. – № 2. – Pg. 21-26. // Available from: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/nov/19991/buchin2328.pdf>
38. Roxana Alina Petraru. Protection of national minorities in Romania and Republic of Moldova. Guidelines // *CES Working Papers*. – 2011. – № 3. – Pg. 330-335. // Available from: https://ceswp.uaic.ro/articles/CESWP2011_III2_PET.pdf
39. 2011. évi népszámlálás. 3. Országos adatok. – Вр.: Központi Statisztikai Hivatal, 2013. – O. 275. // Hozzáférés módja: <https://mek.oszk.hu/11500/11517/11517.pdf>
40. Bayerné Sipos Mónika. A kárpátaljai magyar kisebbség autonómia törekvései. – Pécs, 2014. – 232.o. // Hozzáférés módja: <http://karpataljaiadatbank.net/images/pdf/bayerne%20sipos%20monika.pdf>
41. Bodó Barna, Toró Tibor. Kisebbségpolitika és az Európai Unió. – Kolozsvár, 2011. – 123.o. // Hozzáférés módja: <http://et.sapientia.ro/admin/data/file/20141216/kisebbsagpolitika-jegyzet.pdf>
42. Csányi Edina. A kisebbségvédelem és egyes jogi kérdései – 1. rész // *Jogelméleti Szemle*. – 2004. – № 4. // Hozzáférés módja: <http://jesz.ajk.elte.hu/csanyi20.html>

- 43.Csernicskó István, Tóth Mihály. Az ukrajnai kisebbségi jogalkotás fejlődése és két részterülete: a névhasználat és a politikai képviselet // Régió. – 2009. – № 2. – O. 69-107. // Hozzáférés módja: http://real.mtak.hu/23620/1/069_107_u.pdf
- 44.Dékány Alexandra. A magyar kisebbség helyzete Szlovákiában különös tekintettel a nyelvi jogokra // Nemzetközi és regionális tanulmányok. – 2016. – № 12. – O. 131-151. (PDF)
- 45.Dezső Márta, Fűrész Klára, Kukorelli István. Alkotmánytan I. – Bp.: Osiris, 2007. // Hozzáférés módja: <https://tinyurl.hu/gNDM/>
- 46.Dr. Tóth Mihály. Nemzeti kisebbségek nemzetközi és ukrajnai jogvédelme / Ford. Béres Barna. – Ungvár – Budapest: Intermix, 2005. – 147.o. // Hozzáférés módja: <http://mek-oszk.uz.ua/11000/11041/11041.pdf>
- 47.Fábián Gyula. A nemzeti kisebbségi jogok biztosításának alakulása Romániában 1918–2018, avagy „A gyulafehérvári ígéret megtagadásától a MinoritySafePack ellenzéséig – 100 év romániai kisebbségjogi történet” // Actauniv. Sapientiae, legalstudies. – 2018. – № 7. – O. 165-261. (PDF)
- 48.Halász Iván. Nemzeti és etnikai kisebbségek és a kisebbségi jogi szabályozások Közép-Európában // Kisebbségkutatás. – 2007. – № 3. // Hozzáférés módja: https://epa.oszk.hu/00400/00462/00035/cikk45e5.html#_ftn9
- 49.Kállai Ernő. A nemzetiségi jogok helyzete Magyarországon a jogszabályváltozások tükrében. – Miskolc: Collegium Doctorum, 2012. // Hozzáférés módja: <https://tinyurl.hu/YBts/>
- 50.Koller Inez. Kisebbségpolitika, kisebbségi érdekérvényesítés Magyarországon. – Pécs, 2008. – 86.o. // Hozzáférés módja: http://publikon.hu/application/essay/408_1.pdf
- 51.Simsa Tünde. A magyarországi nemzetiségek jogai és védelmük // Infojegyzet. – 2020. – № 28. (PDF)
- 52.Surová Svetluša. Politikai participáció a nemzeti kisebbségekről szóló készülő törvényben // Fórum Társadalomtudományi Szemle. – 2023. – № 2. // Hozzáférés módja: <https://forumszemle.eu/2023/06/08/politikai-participacio-a-nemzeti-kisebbsegekről-szóló-keszulo-torvenyben/>

53.Szenyéri Zoltán. Etnikum, nemzet, kisebbség: az etnikai kutatások legfontosabb tudományos kategóriáinak értelmezése // Történelemtanítás. – 2019. – № 6. (PDF)

III.Elektronikus források

54.Громадська організація „Німецький культурний центр” // Режим доступу:
<https://bit.ly/3Nhi9Wy>

55.Громадська організація „Русинський культурологічний клуб” // Режим доступу: <https://bit.ly/3NSIOJ7>

56.Драпак М., Кравчук В. Питання національних меншин у контексті відносин України з Угорщиною та Румунією // Режим доступу:
<https://prismua.org/national-minorities-ua-ro-hu/>

57.Закарпатська обласна румунська спілка “Дачія” // Режим доступу:
<https://bit.ly/3zwtHВр>

58.Культурно-гуманітарне співробітництво// Режим доступу:
<https://slovakia.mfa.gov.ua/spolupraca/kulturno-humanitarna>

59.Некомерційні неурядові організації // Режим доступу:
<https://metropolevsech.eu/ua/kontakty/nevladni-neziskove-organizace/>

60.Об’єднання українців у Польщі має новий сайт і логотип // Режим доступу:
<https://naszwybir.pl/ob-yednannya-ukrayintsiv-u-polshhi-maye-novyj-sajt-i-logotyp/>

61.Товариство польської культури Закарпаття ім. Гневи Волосевич // Режим доступу: <https://bit.ly/397CjTV>

62.Товариство словаків Закарпаття ім. Л. Штура // Режим доступу:
<https://bit.ly/3ma7LDU>

63.Товариство циган Закарпаття “Рома” // Режим доступу: <https://bit.ly/3PS2uuy>

64.Українці в Румунії // Режим доступу:<https://cutt.ly/MG2S4Ny>

65.Українці в Чехії // Режим доступу: <https://czechia.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/361-ukrajinci-v-chehiji>

66.About us // Available from: <https://www.mikoimre.ro/en/about-us/>

67. Alliance - Hungarians. Nationalities. Regions // Available from:
<https://fuen.org/en/members/Alliance-Hungarians-Nationalities-Regions>
68. Carolin Zwillig. Minority Protection and Language Policy in the Czech Republic // Available from:
<https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=2eeec14a581300b038ae7fcf102565df3dc367f4>
69. Carpathian-German Association in Slovakia // Available from:
<https://fuen.org/en/members/Carpathian-German-association-in-Slovakia>
70. Country analysis. Hungary // Available from:
<https://www.acaps.org/en/countries/hungary#>
71. Croatian minority in the Republic of Slovakia // Available from:
<https://hrvatiizvanrh.gov.hr/croats-abroad/croatian-national-minority-in-12-european-countries-2493/croatian-minority-in-the-republic-of-slovakia/2504>
72. Czech Association in Slovakia // Available from:
<https://fuen.org/en/members/Czech-Association-in-Slovakia>
73. Czechia // Available from: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/czechia/support-measures-learners-early-childhood-and-school-education>
74. Czechia // Available from:
https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=64409&p_country=CZE&p_count=261
75. Democratic Forum of Germans in Romania // Available from: <https://bit.ly/3zjlTmi>
76. Democratic Union of Slovaks and Czechs in Romania // Available from:
<https://fuen.org/en/members/Democratic-Union-of-Slovaks-and-Czechs-in-Romania>
77. Fifth opinion on the Czech Republic // Available from: <https://rm.coe.int/5th-op-czech-republic-en-restricted/1680a2b3d6>
78. Government Council for National Minorities // Available from:
<https://www.vlada.cz/en/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/historie-a-soucasnost-rady-en-16666/>
79. Grażyna Baranowska. Legal regulations on national and ethnic minorities in Poland // Available from:

https://iz.poznan.pl/plik,pobierz,746,b2b5961ea6d9ab330328f7608b063f67/pdf/nak_a_panfu2013.pdf

80. House of National Minorities // Available from: <https://euda.eu/house-of-national-minorities/>
81. Human Rights // Available from: <https://www.mae.ro/en/node/3139>
82. Infographic - Refugees from Ukraine in the EU // Available from: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/ukraine-refugees-eu/>
83. Maciej Zych. New Polish legislation regarding national, ethnic and linguistic minorities // Available from: file:///C:/Users/felhasznalo/Downloads/new_polish_legislation_regarding_national_ethnic_and_linguistic_minorities.pdf
84. Material to complement UN General Assembly Resolution 74/165 – Declaration of the Rights of Persons Belonging to National, Ethnic, Religious and Linguistic Minorities (PDF)
85. Migrant and Community Organisations // Available from: <https://metropolevsech.eu/en/kontakty/migrantske-a-komunitni-organizace/>
86. Minorities in Hungary // Available from: <https://www.ajbh.hu/web/njbh-en/minorities-in-hungary>
87. Minorities in Hungary: Roma need “urgent” help for education, housing and health care // Available from: <https://www.coe.int/en/web/portal/-/minorities-in-hungary-roma-need-urgent-help-for-education-housing-and-health-care>
88. Minorities, Nation-States, Fascism: Central Europe, 1918-1949 // Available from: <https://www.york.ac.uk/students/studying/manage/programmes/module-catalogue/module/HIS00057C/latest>
89. MóréSándor. Some thoughts about the legal protection of national minorities in Romania // Available from: <https://jesz.ajk.elte.hu/more53.pdf>
90. Non-Governmental Non-Profit Organisations // Available from: <https://metropolevsech.eu/en/kontakty/nevladni-neziskove-organizace/>
91. Office of the Commissioner for Human Rights of the Republic of Poland // Available from: <https://equineteurope.org/eb/cp-slug-204/>

92. Overview of the situation of refugees from Ukraine in six host countries // Available from:
https://www.acaps.org/fileadmin/Data_Product/Main_media/20230905_ACAPS_Ukraine_analysis_hub_regional_overview_refugees_in_host_countries.pdf
93. People of the Czech Republic // Available from:
<https://www.britannica.com/place/Czech-Republic/People>
94. Peter Procházka. Position of National Minorities in the Slovak Republic // Available from: <https://www.jstor.org/stable/44960720>
95. Poland // Available from: <https://minorityrights.org/country/poland/>
96. Poland. Refugee influx from Ukraine // Available from:
https://www.acaps.org/fileadmin/Data_Product/Main_media/20220525_acaps_briefing_note_poland_ukraine_refugees.pdf
97. Poland's ethnic minority groups // Available from:
<https://www.careersinpoland.com/article/people-and-relations/poland-s-ethnic-minority-groups>
98. Reduction of financial resources for the implementation of tasks that enable the preservation of the national, ethnic and linguistic sense of identity of the students of the German minority // Available from: <https://minoritymonitor.eu/case/Reduction-of-financial-resources-for-the-implementation-of-tasks-that-enable-the-preservation-of-the-national-ethnic-and-linguistic-sense-of-identity-of-the-students-of-the-German-minority>
99. Report on the Situation of National Minorities in the Czech Republic // Available from: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/aktuality/Report-on-the-Situation-of-National-Minorities-in-the-Czech-Republic-in-2019.pdf>
100. Romania // Available from: <https://minorityrights.org/country/romania/>
101. Sergiu Constantin. Linguistic policy and national minorities in Romania // Available from:
<https://www.gencat.cat/llengua/noves/noves/hm04tardor/docs/constantin.pdf>
102. Slovak National Centre for Human Rights // Available from:
<http://ennhri.org/our-members/slovakia/>

103. Slovakia // Available from: <https://minorityrights.org/country/slovakia/>
104. Slovakia // Available from: https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=57348&p_country=SVK&p_count=382
105. Svetlusa Surova. Does Slovakia need a law on minorities? If yes, why and what kind of law should it be? // Available from: <https://mensinovapolitika.eu/en/does-slovakia-need-a-law-on-minorities-if-yes-why-and-what-kind-of-law-should-it-be/>
106. The Assembly of German Associations in the Czech Republic // Available from: <https://fuen.org/hu/members/The-Assembly-of-German-Associations-in-the-Czech-Republic>
107. The Roma Movement in Poland // Available from: <https://www.romarchive.eu/en/roma-civil-rights-movement/roma-movement-poland/>
108. The situation of refugees from Ukraine // Available from: https://ec.europa.eu/migrant-integration/library-document/situation-refugees-ukraine_en
109. Ukraine Refugee Situation // Available from: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
110. Ukraine Situation Regional Refugee Response Plan - Slovakia Chapter (January-December 2023) // Available from: <https://reliefweb.int/report/slovakia/ukraine-situation-regional-refugee-response-plan-slovakia-chapter-january-december-2023>
111. UNICEF support in Romania for refugee children, women and families coming from Ukraine // Available from: <https://www.unicef.org/romania/stories/unicef-support-romania-refugee-children-women-and-families-coming-ukraine>
112. World Directory of Minorities and Indigenous Peoples – Romania // Available from: <https://www.refworld.org/docid/4954ce2420.html>
113. 1,1 millió magyar lehet Romániában // Hozzáférés módja: <https://rmdsz.ro/aktualis/hirek/11-millio-magyar-lehet-Romaniaban>

114. A magyarországi nemzetiségek jogai és védelmük // Hozzáférés módja: https://www.parlament.hu/documents/10181/4464848/Infojegyzet_2020_28_magyarorszagi_nemzetisegek_jogai.pdf/686f24ca-fbd2-187a-f8bb-b9fa670f2a05?t=1588578231595
115. Alapjogok – Románia // Hozzáférés módja: https://e-justice.europa.eu/176/HU/national_courts_and_other_nonjudicial_bodies?ROMANIA&member=1#n03
116. Alapjogok – Szlovákia // Hozzáférés módja: https://e-justice.europa.eu/content_fundamental_rights-176-sk-maximizeMS-hu.do?member=1
117. Arday Lajos. Kisebbségek, kisebbségpolitikák Kelet-Közép Európában // Hozzáférés módja: http://www.grotius.hu/doc/pub/KHXPKJ/dke_02_ma_kk_arday.pdf
118. Bagi Nikoletta Dóra. A Magyarországon élő nemzeti kisebbségek helyzete az oktatás területén // Hozzáférés módja: <https://eustrat.uni-nke.hu/hirek/2021/07/05/a-magyarorszagon-elo-nemzeti-kisebbssegek-helyzete-az-oktatasi-teruleten>
119. Bemutakozás – UMDSZ // Hozzáférés módja: <https://www.umdsz.com.ua/dokumentumok/bemutakozas>
120. Bemutakozó – KMKSZ // Hozzáférés módja: <https://kmksz.com.ua/magunkrol/>
121. Civil információs portál // Hozzáférés módja: https://civil.info.hu/civil_szervezet_kereso/index.html
122. Definíciós nehézségek a kisebbségvédelem területén – Kisebbség, Nemzetiség, Etnikum? // Hozzáférés módja: http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Romologia/26Forray/26Forray.html/data/related/1/definicios_nehezsegek.pdf
123. Kisebbségi jogok // Hozzáférés módja: <https://2010-2014.kormany.hu/hu/kulugyminiszterium/parlament-i-allamtitkarsag/felelossegi-teruletek/kisebbségi-jogok>
124. Magunkról – NEKI // Hozzáférés módja: <http://dev.neki.hu/magunkrol/>

125. Magyarország nemzetiségi kérdése // Hozzáférés módja:
<https://atlo.team/magyarorszagnemzetisegiterkepe/>
126. Magyarországi Bem József Lengyel Kulturális Egyesület // Hozzáférés módja:
https://civil.info.hu/civil_szervezet_kereso/profil
127. Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága // Hozzáférés módja:
<https://www.parlament.hu/web/magyarorszagi-nemzetisegek-bizottsaga>
128. Magyarországi Szlovákok Szövetsége Közhasznú Alapítvány // Hozzáférés módja:
<http://www.mszz-ka.hu/index.php/dokumenty/2-magyarorszagi-szlovakok-szovetsege-kozhasznu-alapitvany>
129. Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület // Hozzáférés módja:
<https://ukrajinci.hu/partnereink/ukran-egyesuletek-magyarorszagon/magyarorszagi-ukran-kulturalis-egyesulet/>
130. Nemzetiségi jogok // Hozzáférés módja: <https://u-szeged.hu/efop362-00007/minden-szocikk/nemzetisegi-jogok>
131. Paládi Renáta. A magyar–ukrán kétoldalú kapcsolatépítés az 1991 májusában aláírt kétoldalú egyezmények tükrében // Hozzáférés módja:
<https://ujkor.hu/content/magyar-ukran-ketoldalukapcsolatepites-az-1991-majusaban-alairt-ketoldalukegyezmenyek-tukreben>
132. Petőcz Kálmán, Tóth Károly. A Szlovákiában élő nemzeti kisebbségek jogi helyzete // Hozzáférés módja: <https://adoc.pub/a-szlovakiaiban-el-nemzeti-kisebbségek-jogi-helyzete.html>
133. Rólunk – KJI // Hozzáférés módja: <https://www.kji.hu/>
134. Rólunk – Ukrán Országos Önkormányzat // Hozzáférés módja:
<https://ukrajinci.hu/rolunk-2/>
135. Ruszin Kulturális Egyesület // Hozzáférés módja:
https://civil.info.hu/civil_szervezet_kereso/profil
136. Szili Katalin. Ötéves a Kalmár-jelentés // Magyar Nemzet, 2019 // Hozzáférés módja: <https://magyarnemzet.hu/velemeney/2019/06/oteves-a-kalmar-jelentes>

137. Tóth Károly, Petőcz Kálmán. A kisebbségek nyelvhasználati és oktatási jogai Szlovákiában // Hozzáférés módja: <https://epa.oszk.hu/00000/00036/00074/pdf/108-124.pdf>
138. Ukrán Nemzetiségi Egyesület // Hozzáférés módja: https://civil.info.hu/civil_szervezet_kereso/profil

FÜGGELÉKEK

1.sz. ábra Magyarország nemzetiségei a 2011-es népszámlálás adatai szerint (2011. évi népszámlálás. 3. Országos adatok. – Bp.: Központi Statisztikai Hivatal, 2013. – 21.o. // Hozzáférés módja: <https://mek.oszk.hu/11500/11517/11517.pdf>)

2.sz. ábra. A Szlovák Köztársaság nemzetiségi eloszlása (Slovakia // Available from: <https://minorityrights.org/country/slovakia/>)

3.sz. ábra. Az ukrán menekültek eloszlása országonként (Overview of the situation of refugees from Ukraine in six host countries // Available from: https://www.acaps.org/fileadmin/Data_Product/Main_media/20230905_ACAP_S_Ukraine_analysis_hub_regional_overview_refugees_in_host_countries.pdf)